

ÅRSRAPPORT 2017

DEN NORSKE KIRKE

Bispedømmerådene, Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Samisk kirkeråd

Utgitt av Kirkerådet i 2018

Behandlet og godkjent av Kirkerådet som sak 24/18 i møte 16. mars 2018

Ansvarlig redaktør: Ingeborg Dybvig

ISBN 978-82-7545-139-0

INNHold

DEL I. LEDERS BERETNING	3
DEL II. INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL	5
DEL III. ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER	8
A - SAMLET VURDERING AV RESULTATER, MÅLOPPNÅELSE OG RESSURSBRUK	8
B - RESULTATER OG MÅLOPPNÅELSE 2017	10
B.1 Gudstjenesteliv	10
B.2 Dåp og trosopplæring	17
B.3 Kirke og samfunn	23
B.4 Rekruttering	32
C UTVALGTE TEMA 2017	34
C.1 Samarbeid mellom kirke og skole	34
C.2 Barne- og ungdomsarbeidet i menighetene	36
C.3 Bemanning - En landsdekkende lokalt forankret folkekirke	39
DEL IV. STYRING OG KONTROLL I VIRKSOMHETEN	44
D. ETABLERING AV RETTSSUBJEKTET DEN NORSKE KIRKE	44
E. MÅL-, RESULTAT- OG RISIKOSTYRING	45
F. HMS/ARBEIDSMILJØ	45
F.1 Sykefravær	46
F.2 Arbeidsmiljø	46
G. LIKESTILLING	48
DEL V. KIRKENS ROLLE I ET MANGFOLDIG SAMFUNN	51
DEL VI. ÅRSBERETNING OG RESULTATREGNSKAP	52
RESULTATREGNSKAP	56
REGNSKAPSPRINSIPPER	61
REVISORS BERETNING	69

Del I. Leders beretning

---

1. januar 2017 markerte en kirkehistorisk begivenhet. Det departementale kirkestyret tok i all hovedsak slutt, og mange var spente på hvordan overgangen ville merkes. Vi kan glede oss over at reformen er gjennomført etter intensjonene – både fra statens og kirkens side.

Bispedømmekontorene, Kirkerådet og Kulturdepartementet har samarbeidet godt. Det nasjonale og de regionale sekretariatene er blitt tettere og bedre som følge av prosessen.

Det ble fremforhandlet et avtaleverk med arbeidstakerorganisasjonene, og fra 2017 var det nasjonale rettssubjektet for Den norske kirke arbeidsgiver for 1600 dyktige arbeidstakere. Alle kirkelig tilsatte er nå på samme tariffområde. Det er positivt.

I virksomhetsoverdragelsen ble det lagt vekt på at kirkens virksomhet og lokale nærvær ikke skulle bli endret. Et viktig perspektiv var at endringene ikke bare handlet om Den norske kirkes forhold til staten. De handler vel så mye om hvordan staten forholder seg til tros- og livssynssamfunn generelt.

I 2017 feiret Den norske kirke at det var 500 år siden Martin Luther spikret sine 95 teser på kirkedøren i Wittenberg. Reformasjonsjubileet ble markert det samme året som kirke-stat-relasjonen gjennomgikk de største endringene siden reformasjonen. Ved den store jubileumsgudstjenesten i Nidarosdomen på reformasjonsdagen 31. oktober deltok ledere fra flere kirkesamfunn for å markere hva kirkene står sammen om 500 år etter reformasjonen. Gudstjenesten ble overført direkte på NRK 1. Markeringens fire hovedtema, Nåden alene, Skaperverket er ikke til salgs, Frelsen er ikke til salgs og Mennesker er ikke til salgs, ble løftet frem i gudstjenester over hele landet. Statsminister Erna Solberg deltok på åpningen av den nasjonale markeringen i Trondheim, og på arrangement i Bergen, en av de europeiske reformasjonsbyene. Den store satsingen for kompetanseutvikling av presteskaperet i 2017 har vært kurset "Reformasjon nå - Luther som ressurs og utfordring for Den norske kirke". Jubileumsgudstjenesten i anledning 500-årsjubileet var høydepunktet under generalforsamlingen til Det lutherske verdensforbund i Namibia.

Et stort flertall i Kirkemøtet vedtok 30. januar en ny vigselsliturgi som ønsker likekjønnede par velkommen til å gifte seg i Den norske kirke. Med det ble det konkludert i en debatt som har preget deler av kirken i mange år. Få saker har vært igjennom en grundigere prosess enn denne. Det er nå to teologisk begrunnede syn på dette i kirken. Uenigheten om spørsmålet består, men evnen til å leve med denne uenigheten synes å være til stede.

I Trondheim 6.-9. februar ble 100-årsjubileet for samenes første landsmøte i Trondheim 1917 feiret. Den norske kirke deltok, og ble igjen utfordret til å ta et oppgjør med sin historie. I mai møtte representanter for Samisk kirkeråd i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité for å støtte et representantforslag om en sannhetskomisjon som skal se på fornorskningsspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge.

Kirkens engasjement for asylsøkeres situasjon, og kirkelig kritikk av norske myndigheters håndtering av dette, har også i 2017 fått stor offentlig oppmerksomhet. I august kritiserte

kirkens ledelse at representanter for regjeringen signaliserte vilje til å fravike Norges forpliktelser i den europeiske menneskerettighetskonvensjon. I november uttrykte biskopene i Den norske kirke bekymring for tvangsretur av afghanske ungdommer.

Den norske kirke hilser Kulturdepartementets arbeid med å utforme en helhetlig tros- og livssynspolitikk velkommen. I vårt samfunns kulturelle og religiøse mangfold, er det nødvendig at staten gir alle borgere lik rett til å utøve sin religion og sitt livssyn. Samtidig bekrefter Grunnloven § 16 at Den norske kirke forblir Norges folkekirke. Dette viser den historiske rolle kristendommen har hatt i samfunnet, den rollen kirken fortsatt har i kraft av sin oppslutning og tilstedeværelse i alle lokalsamfunn og kirkens betydning som kultur- og tradisjonsbærer.

Kirkerådet vedtok i desember 2017 en omfattende høringsuttalelse til forslaget om ny lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven). En ny lovgivning bør videreføre grunntanken i dagens finansieringsordning. «*Den norske modellen*» - der det offentlige ser verdien av et sterkt og levende sivilsamfunn, og blant annet yter tilskudd til tros- og livssynssamfunn, er verdt å ta vare på.

Den årlige virksomhetsstatistikken fra menighetene er bredt gjengitt i denne rapporten. Den viser at Den norske kirke har store utfordringer knyttet til oppslutning om dåp, gudstjenestedeltakelse og rekruttering av nye medarbeidere. I stedet for å stirre oss blinde på negative trender trenger vi en kirke med klar bevissthet om egen rolle og frimodighet til å invitere alle til fellesskap. Rapporten vil vise at kirken har iverksatt tiltak for å møte mange av de utfordringene som står foran oss. Den svake rekrutteringen i alle de kirkelige stillingskategoriene er trolig en av de viktigste oppgavene å se på. For å endre dette, vedtok Kirkerådet i juni å sette i gang et tre-årig rekrutteringsprosjekt.

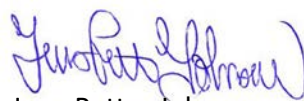
Nå forvalter kirken selv den tidligere statlige delen av kirkeøkonomien, og vi kan se mer samlet på all ressursbruk – og prioritere tydeligere. Vi må se på hvor mye vi bruker på prestedtjeneste, trosopplæring, diakoni og kirkemusikk, økumenisk og internasjonalt arbeid, og på bruken av administrative ressurser. Forventningene om å få slutt på ressurskrevende parallellfunksjoner tar vi på alvor. Fra årsskiftet 2016/2017 hadde ikke Riksrevisjonen lenger ansvar for forvaltningsrevisjon av det som tidligere var den statlige delen av Den norske kirkes virksomhet. 20. juni 2017 hadde Kontrollutvalg for Den norske kirke sitt første møte. Utvalget skal blant annet kontrollere Kirkerådets økonomiske forvaltning.

Den norske kirke står overfor store utfordringer – men også mange muligheter. Ansatte og frivillige over hele landet bidrar med godt samarbeid og dyptfølt engasjement for å spre budskapet om nåde og frelse og vise at kirken er til for alle. Det lover godt for tiden som kommer.

16. mars 2018

Kristin Gunleiksrud Raaum
leder i Kirkerådet

Jens-Petter Johnsen
direktør i Kirkerådet

Del II. Introduksjon til virksomheten og hovedtall

Den kirkehistoriske forvaltningsreformen flyttet arbeidsgiveransvaret for alle kirkens statsansatte til det nyopprettede rettssubjektet Den norske kirke, med Kirkerådet som styre og med Kirkemøtet som det øverste representative og besluttede organet.

Formålet med rammebevilgningen fra Kulturdepartementet er å støtte opp under Den norske kirke som folkekirke i samsvar med Grunnloven § 16. I Prop. 1 S (2016–2017) er det gitt følgende retningsgivende mål for anvendelsen av bevilgningen:

- Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankret kirke.
- Den norske kirke skal ha en oppslutning som bekrefter dens karakter som folkekirke.
- Den norske kirke skal formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby trosopplæring til alle dømte barn.
- Den norske kirke skal være organisert i samsvar med demokratiske prinsipper og verdier.

Som følge av dette består rettssubjektet Den norske kirkes oppgaver i å levere prestatetjeneste til alle landets 1 204 sokn, sørge for forsvarlig drift i alle enheter, forvalte medlemsregister, gi faglig og økonomisk støtte til trosopplæring og annen trosformidling og diakonalt arbeid, samt ivareta det kirkelige demokrati. Det er om lag 1 200 presteårsverk og 235 administrative årsverk i rettssubjektet Den norske kirke, i tillegg til ansatte i fellestrådene.

Kirken har elleve bispedømmer med hver sin biskop, i tillegg til preses som har sete i Nidaros. Hvert bispedømme har sitt valgte bispedømmeråd med sekretariat for råd og biskop.

Kirkemøtet er opprettet ved lov av 8. juni 1984 og er Den norske kirkes øverste representative organ. Kirkemøtet er sammensatt av medlemmene i de elleve bispedømmerådene, preses i Bispemøtet og lederen av Samisk kirkeråd, til sammen 116 medlemmer. Kirkemøtet samles ordinært en gang i året, og i 2017 var møtet i Trondheim 25–31. januar. 16 saker ble behandlet.

Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd er opprettet av Kirkemøtet for å ivareta hhv saker innen økumenikk og religionsdialog og spørsmål knyttet til samisk kirkeliv. Et utstrakt samarbeid med internasjonale økumeniske organisasjoner som Den norske kirke er medlem av, ivaretas av Mellomkirkelig råd.

Det generelle mandatet for Kirkemøtet omfatter saker av felles kirkelig karakter og interesse, alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige liv i menighetene og å fremme samarbeidet innen Den norske kirke. Blant de oppgavene som tilligger Kirkemøtet er uttalelser om viktige lovendringer på det kirkelige området, planer og programmer for den kirkelige undervisning, diakoni og kirkemusikk, fastsetting av alle gudstjenstlige bøker og forslag til retningslinjer for soknereguleringer (jf. kirkeloven § 24).

Kirkerådet forbereder saker som skal behandles av Kirkemøtet, iverksetter Kirkemøtets beslutninger og leder arbeidet mellom Kirkemøtets samlinger. I 2017 hadde Kirkerådet fire møter og behandlet 64 saker.

Volumtall 2013 - 2017

Tabell 1: Fordeling av medlemmer og tilhørige i Den norske kirke

	Medlemmer og tilhørige	Tilhørige	Antall innbyggere	% oppslutning	Utmeldt	Innmeldt
Oslo	453 502	29 211	859 849	53 %	2 293	447
Borg	493 325	21 142	723 066	68 %	1 663	326
Hamar	311 044	7 156	386 836	80 %	814	136
Tunsberg	370 894	13 566	530 827	70 %	1 279	253
Agder og Telemark	332 706	11 342	477 145	70 %	2 023	321
Stavanger	336 903	10 376	473 526	71 %	1 957	254
Bjørgvin	479 935	14 618	522 539	92 %	2 030	241
Møre	213 080	3 752	266 856	80 %	790	128
Nidaros	356 922	10 631	458 744	78 %	1 370	152
Sør-Hålogaland	197 239	5 558	243 335	81 %	603	83
Nord-Hålogaland	189 938	5 487	242 666	78 %	602	102
Andre	5 432	654			63	16
Bosatt i Norge	3 740 920	133 493	5 295 619	71 %	15 487	2 459
Uregistrerte personer	3 108	1 782				
Utvandret	140 624	2 272			95	7
Totalt antall	3 884 652	137 547			15 582	2 466

Kilde: Den norske kirkes medlemsregister og SSB. Tallene er offisielle og vil derfor avvike fra foreløpige tall som er brukt i dokumentet.

Tabell 2: Kirkelig inndeling

Bispedømme	Prostier	Fellesråd	Sokn
Oslo	7	3	53
Borg	9	38	113
Hamar	10	47	163
Tunsberg	10	33	111
Agder og Telemark	10	48	118
Stavanger	9	26	91
Bjørgvin	10	58	182
Møre	7	32	97
Nidaros	11	43	128
Sør-Hålogaland	8	44	86
Nord-Hålogaland	9	43	62
Geografiske enheter	100	415	1204

Kilde: Kirkerådet. – I tillegg kommer det syv døvemenigheter, Bymenigheten Sandnes, Saemien Åålmege og Svalbard kirke. Døvemenigheten er eget prosti.

Tabell 3: Utvalgte volumtall

	2008	2012	2015	2016	2017
Dåpshandlinger i soknet	42 599	38 357	34 116	32 913	30 503
Konfirmerte	41 655	41 186	39 527	37 420	35 588
Kirkelige vielser	10 536	8 898	7 834	7 535	7 417
Kirkelige gravferder	38 832	37 673	36 797	36 150	36 075
Gudstjenester totalt	67 455	64 786	61 908	62 509	61 158
Deltakere, gudstjenester totalt	6 330 752	6 012 554	5 770 032	5 685 138	5 447 695

Kilde: SSB og Den norske kirkes medlemsregister. Tallene er foreløpige.

Tabell 4: Nøkkeltall for årsregnskapet

	Årsverk		Overføring	Drift		Lønn	
	Antall faste årsverk	- herav i preste-tjeneste		Drifts-utgifter*	Utnyttelses-grad	Lønns-utgifter*	Lønns-andel av drifts-utgifter
Oslo	184,2	154,5	166,552	162,381	97,50 %	151,648	93,39 %
Borg	133,8	122,2	135,787	132,321	97,45 %	123,143	93,06 %
Hamar	117,4	104,3	118,315	118,450	100,11 %	110,982	93,70 %
Tunsberg	130,35	115,4	118,509	117,810	99,41 %	108,647	92,22 %
Agder og Telemark	143	127,6	127,298	127,780	100,38 %	116,875	91,47 %
Stavanger	108	94	109,607	105,145	95,93 %	96,199	91,49 %
Bjærgvin	165,8	152,2	159,208	158,888	99,80 %	146,580	92,25 %
Møre	84,6	70,8	83,890	82,576	98,43 %	75,284	91,17 %
Nidaros	127,1	111,8	126,815	124,847	98,45 %	112,837	90,38 %
Sør-Hålogaland	82,6	68,6	85,753	87,957	102,57 %	78,128	88,83 %
Nord-Hålogaland	90,3	74,1	89,745	89,611	99,85 %	76,873	85,78 %
Bispemøtet**	4	0	6,155	5,386	87,51 %	3,379	62,72 %
Kirkerådet	65,6	0	99,688	78,393	78,64 %	51,856	66,15 %
Total	1 436,75	1 195,5	1 427,322	1 391,545	97,49 %	1 252,431	89,74 %

Kilde: Årsregnskapet for Den norske kirke (rettssubjektet).

* Tall i mill.

** I øvrige tabeller er årsverkene i Bispemøte inkludert i Kirkerådet.

Del III. Årets aktiviteter og resultater

A - Samlet vurdering av resultater, måloppnåelse og ressursbruk

Den norske kirke skal være en landsdekkende folkekirke, og har som visjon «Mer himmel på jorda». Kirken styres etter moderne styringsprinsipper, og har formulert ulike mål som det arbeides for å oppnå. Ved bruk av indikatorer søkes det å kartlegge hvorvidt kirken oppnår ønsket resultat. Det er gjennomgående store forskjeller ulike enheter imellom når det gjelder resultat- og måloppnåelse. Dette blir omtalt under det respektive området. Det henvises til egne årsrapporter for Døvekirken, Bispemøtet, Svalbard kirke og Kirkelig utdanningscenter i Nord (KUN).

71 % av befolkningen er medlemmer eller tilhørende av Den norske kirke. Ved utgangen av 2017 utgjorde dette 3 740 920 personer. I tillegg kommer medlemmer bosatt i utlandet. I 2017 valgte 15 587 å melde seg ut av kirken, mens 2 466 meldte seg inn (i tillegg til de 30 266 døpte). Tilsvarende tall for 2016 var 41 077 utmeldte og 3 147 innmeldte.

Selv om mange piler peker nedover, har Den norske kirke en bred kontaktflate ut mot det norske folk. Vi kan nevne at 5,5 millioner mennesker deltar på gudstjenester, 1,7 millioner deltar på konserter og kulturarrangement i kirkene og om lag 100.000 er engasjert i frivillig arbeid rundt om i menighetene.

Antall deltakere på gudstjenester utenom søn- og helligdager har en liten økning, og julaftengudstjenestene samlet i 2017 om lag 560 000 deltakere. Nøkkelindikatorer innen diakoni, klima/miljø og misjon peker oppover og antallet barnehage- og skolegudstjenester er relativt stabilt. Statistikk kan uansett bare gjengi en begrenset del av kirkens virksomhet og medlemmenes engasjement. For eksempel sier tabellene om gudstjenester ingenting om at i gjennomsnitt hører over 300.000 (2016) på radiogudstjenestene på NRK1 per gang, og det ble sendt 54 gudstjenester. Videre viser en undersøkelse KIFO, Institutt for kirke-, religions og livssynsforskning, har utført at blant de som leser oftest i Bibelen er unge under 25 år, og da særlig menn. Vi er ikke fornøyd med at både gudstjenester og kirkelige handlinger har en nedgang på landsbasis. Men vi erkjenner at ulike faktorer i samfunnsutviklingen generelt endrer folks holdninger og vaner når det gjelder oppslutning om kirkens tjenester. Revisjon av måldokumenter vil i større grad enn tidligere vurdere på hvilke områder en bør utforme mål om stabilisering heller enn å fokusere på en økning. Analyser ved hjelp av verktøy som fremskriver utvikling av nøkkelindikatorerne vil bidra til å justere målformuleringene.

Vi vurderer at rettssubjektets ressursbruk har vært effektiv i 2017, både med tanke på utnyttelse av kapasiteten i presteskaper og i administrasjonen. Økonomiforvaltningen er under kontroll og prosesser for samvirke og bedre utnyttelse av våre totale ressurser er godt i gang.

Tabell 5: Oversikt mål- og resultatoppnåelse

Strategiske mål	Resultatmål	Resultat	
Gudstjenestelivet blomstrer	Oppslutningen om gudstjenestene øker	Nedgang i gudstjenestedeltakelse på 4,2 % fra 2016.	
	Gudstjenestetilbudet holdes oppe	Nedgang i antall gudstjenester på 2,1 % fra 2016.	
	Flere velger kirkelig vigsel	Nedgang i antall vielser på 1,6 % fra 2016.	
	Oppslutningen om kirkelig gravferd holdes oppe	Antall gravferder ligger forholdsvis stabilt, med en nedgang på 0,2 % fra 2016.	
	Kirken gir rom for ulike kunst- og kulturuttrykk	Antall kulturarrangement i kirkene går opp med 7,0 % fra 2016.	
	Flere menigheter inkluderer samisk språk i gudstjenestelivet	Antall menigheter med samiske innslag i gudstjenestene øker med 13,7 % fra 2016.	
Flere søker dåp og trosopplæring	Oppslutningen om dåp øker	Antall dåpshandlinger går ned med 7,7 % fra 2016.	
	Omfanget i trosopplæringstilbudet øker	Gjennomsnittlig antall timer trosopplærings-tilbud i menighetene går ned med 37,2 timer.	
	Oppslutningen om trosopplæringstiltakene øker	Deltakelsen i utvalgte trosopplæringstiltak går ned med 1,5 % fra 2016.	
	Oppslutningen om konfirmasjon holdes oppe	Andelen konfirmerte av døpte går ned med 2 % fra 2016.	
Folkekirken engasjerer seg i samfunnet	Flere menigheter utvikler plan for diakoni	Antall menigheter med lokal diakoniplan øker med 6 % fra 2016.	
	Flere menigheter blir Grønn menighet	Antall grønne menigheter øker med 7,6 % fra 2016.	
	Flere menigheter er engasjert for misjon	Antall menigheter med misjonsavtale øker med 4,6 % fra 2016.	
	Kirken blir mer tilgjengelig på internett	Nettsider under kirken.no økte med over 1,1 millioner treff fra 2016	
Flere får lyst til å jobbe i kirka	Rekrutteringen til vigslede stillinger styrkes	Antall vigslinger er uforandret fra 2016.	
	Flere engasjeres i frivillig tjeneste i kirka	Antall frivillige øker med 4,2 % fra 2016.	
Utvalgte tema	Samarbeid skole/kirke	Antall skolegudstjenester øker med 1 % fra 2016.	
		Antall deltakere på skolegudstjenester går ned med 1 % fra 2016.	
	Barne- og ungdomsarbeid i menighetene	For 13-17 år er det 159 færre tilbud enn i 2016. For 18-30 år er det 108 flere tilbud enn i 2016.	

Kilde: Kirkerådets årsrapport

B - Resultater og måloppnåelse 2017

For å ivareta strukturen for vedtatte strategiske mål og resultatmål har vi brukt departementets retningsgivende mål for anvendelse av bevilgningen i tilskuddsbrevet av 14. mars 2017 under de relevante deler i dette dokumentet. Kirke og kultur omtales under punkt 3 Kirke og samfunn. Samarbeid mellom kirke og skole, barne- og ungdomsarbeidet i menighetene og bemanningssituasjonen i det nye rettssubjektet er plukket ut som spesielle fokusområder og samlet under del C Utvalgte tema.

For å vurdere resultat- og måloppnåelse har Kirkerådet mottatt, innhentet og bearbeidet data fra en rekke ulike kilder. Menighetene har rapportert inn sin aktivitet via SSB, og Kirkerådet har mottatt data fra byrået. En del menigheter rakk ikke å levere inn sin statistikk innen fristen, og for dem er 2016 tall lagt til grunn. Dette gjelder 40 av omkring 1200 sokn. Øvrige datakilder er bispedømmene samt ulike registre som Kirkerådet bruker.

B.1 Gudstjenesteliv

Den norske kirke skal ha en oppslutning som bekrefter dens karakter som folkekirke.

Fordelingen av gudstjenestedeltakere i figur 3 viser hvordan julaftengudstjenestene befester sin posisjon som en naturlig del av den norske julefeiringen. Det er interessant å merke seg at gudstjenestedeltakelsen i sammenheng med påske, pinse og Allehelgensdag er relativt stabil.

B.1.1 Gudstjenester

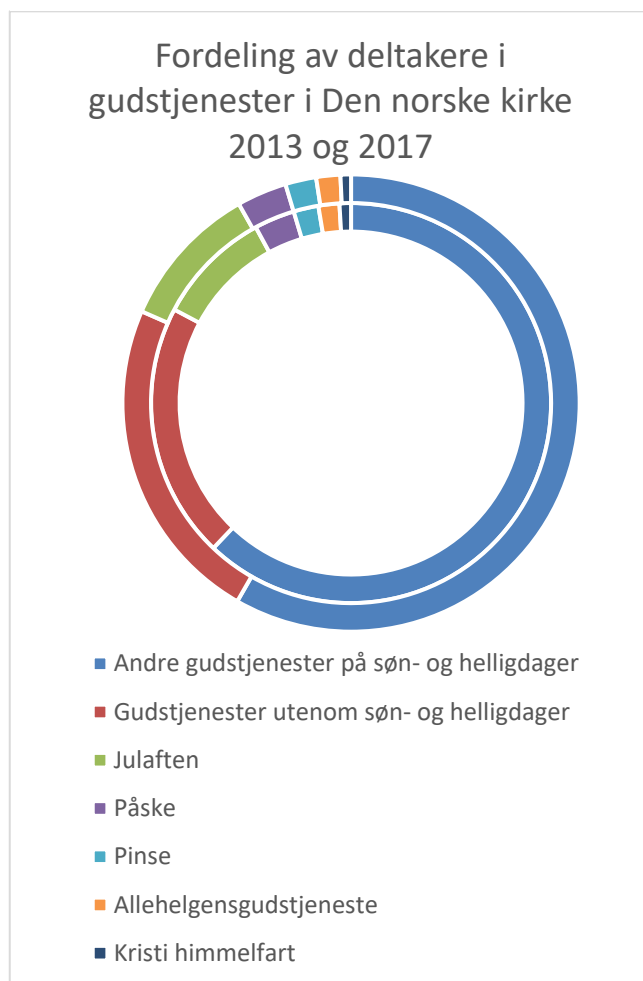
Strategisk mål: Gudstjenestelivet blomstrer

Resultatmål: Oppslutningen om gudstjenestene øker

Resultatmål: Gudstjenestetilbudet holdes oppe

Gudstjenestedeltakelsen totalt fortsetter å synke fra 5 685 461 deltakere i 2016 til 5 447 695 deltakere i 2017, en tilbakegang på 1,5 %. Det er gudstjenester på søn- og helligdager som utgjør hele denne nedgangen, med 5,4 % færre deltakere enn i 2016, dvs nær 240.000 deltakere. Antall deltakere på gudstjenester utenom søn- og helligdager har hatt en liten økning.

Figur 3: Fordeling av besøk i gudstjenester i Den norske kirke

Kilde: SSB – Foreløpige tall - 2013 (innerste sirkel) og 2017 (ytterste sirkel). Det totale besøkstallet for 2017 er om lag 500 000 deltakere mindre enn for 2013.

Tabell 6: Gudstjenester og gudstjenestedeltakere på søn- og helligdager, deltakelse og frekvens

	Gudstjenester		Deltakere				Frekvens
	Søn- og helligdager	Endring fra 2016	Antall	Endring fra 2016	Gjennomsnitt	Endring fra 2016	
Agder og Telemark	5 190	-2,8 %	518 293	-4,8 %	100	-2,15	69 %
Bjørgvin	6 427	-0,9 %	594 465	-4,3 %	92	-3,36	56 %
Borg	4 720	-1,0 %	441 713	-2,9 %	94	-1,89	66 %
Hamar	4 573	-0,9 %	323 470	-3,0 %	71	-1,59	45 %
Møre	2 981	-2,0 %	287 160	-6,0 %	96	-4,09	49 %
Nidaros	3 953	-1,0 %	346 887	-4,9 %	88	-3,63	48 %
Nord-Hålogaland	2 847	-6,6 %	205 449	-6,9 %	72	-0,24	72 %
Oslo	3 668	-1,5 %	384 988	-9,2 %	105	-8,90	108 %
Stavanger	4 082	-2,7 %	521 137	-6,2 %	128	-4,75	69 %
Sør-Hålogaland	2 760	-4,1 %	200 110	-6,0 %	73	-1,45	50 %
Tunsberg	4 230	-2,4 %	356 059	-6,4 %	84	-3,52	60 %
Den norske kirke	45 431	-2,1 %	4 179 731	-5,4 %	92	-3,19	59 %

Kilde: SSB – Foreløpige tall

Tabell 7: Gudstjenester og gudstjenestedeltakere, alle gudstjenester

	Gudstjenester		Deltakere			
		Endring fra 2016	Totalt antall	Endring fra 2016	Gjennomsnitt	Endring fra 2016
Agder og Telemark	6 506	-2,1 %	639 168	-4,2 %	98	-2
Bjørgvin	8 231	-1,6 %	742 139	-4,2 %	90	-3
Borg	6 554	3,0 %	593 547	-0,2 %	91	-3
Hamar	5 818	-2,1 %	407 528	-3,8 %	70	-1
Møre	3 766	0,0 %	372 347	-4,0 %	99	-4
Nidaros	5 762	-0,6 %	469 053	-5,0 %	81	-4
Nord-Hålogaland	4 148	-6,2 %	283 099	-5,0 %	68	1
Oslo	5 710	-7,1 %	551 847	-8,3 %	97	-1
Stavanger	5 497	-3,1 %	667 375	-3,9 %	121	-1
Sør-Hålogaland	3 605	-2,4 %	269 019	-0,6 %	75	1
Tunsberg	5 561	-2,5 %	452 573	-5,3 %	81	-2
Totalt	61 158	-2,1 %	5 447 695	-4,2 %	89	-3

Kilde: SSB – Foreløpige tall

Ser vi på antall gudstjenester totalt er nedgangen på 2,1 %, noe som utgjør 982 færre gudstjenester. 310 av disse er gudstjenester utenom søn- og helligdager. Totalt har gjennomsnittsdeltakelsen gått fra 92 i 2016 til 89 i 2017. Gudstjenester utenom søn- og helligdager har økt gjennomsnittlig deltakerantall per gudstjeneste fra 79 til 80,6.

Lavest nedgang både når det gjelder antall deltakere søn- og helligdager og totalt finner vi i Borg, som også har en økning i avholdte gudstjenester utenom søn- og helligdager. Sør-Hålogaland har lav nedgang på deltakerantall alle gudstjenester.

Hamar og Borg ligger på gjennomsnittet når det gjelder deltakerantall totalt, mens den klart største nedgangen i deltakerantall er i Oslo. Oslo er også blant de bispedømmer med lav nedgang i totalt avholdte gudstjenester.

Størst nedgang i antall avholdte gudstjenester på søn- og helligdager og totalt (etter Oslo) er i Nord-Hålogaland, som også har høyest nedgang i deltakerantall etter Oslo. Gjennomsnitt på antall deltakere er der tilnærmet stabilt.

Holder vi Oslo utenom, finner vi at Stavanger har høyest nedgang i gjennomsnittlig antall deltakere per gudstjeneste søn- og helligdager, men topper fortsatt klart landsoversikten med 128, fulgt av Oslo med 105. Ser vi på gudstjenestedeltakelse totalt er nedgangen størst i Møre og Nidaros, med -4.

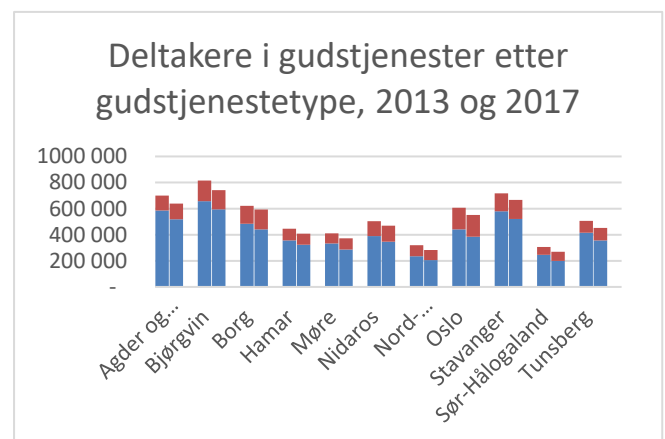
Frekvensen viser hvor ofte det er gudstjenester på søn- og helligdager per sokn. Totalt sett er tallet stabilt, fra 60 til 59, men det er store forskjeller i frekvens per bispedømme. De

bispedømmer som har lavest frekvens - Hamar(45), Nidaros (48) og Møre (49) – er også de som ikke har endring sammenlignet med 2016. Disse bispedømmene har et fellestrekk i store reiseavstander. Størst nedgang har likevel Nord-Hålogaland (72), men bispedømmet ligger fortsatt øverst i antall etter Oslo (108). Nord-Hålogaland begrunner dette blant annet med få antall sokn og skjerming av gudstjenestearbeid i prioritering av ressursbruk.

På landsbasis er antallet deltakere på gudstjenester redusert fra 5.952.894 i 2013 til 5.447.695 i 2017, altså en reduksjon på rundt en halv million. At det holdes færre gudstjenester enn tidligere, forklarer noe av denne reduksjonen. Mange bispedømmer har nettopp fastsatt nye gudstjenesteforordninger og venter at nedgangen i antall gudstjenester vil flate ut i 2018.

Flere bispedømmer viser i denne sammenheng til at antall døpte og antall konfirmanter er redusert. Hamar skriver at hvis man regner ca 30 personer i et dåpsfølge vil bispedømmets reduksjon på 134 dåp utgjøre en nedgang i antall deltakere ved gudstjenester på ca 4 020. Et utviklingstrekk over lengre tid er videre at færre går jevnlig på gudstjenestene enn tidligere. Det kan se ut som at færre enn 50 % av gudstjenestedeltakerne er 'faste kirkegjengere'.

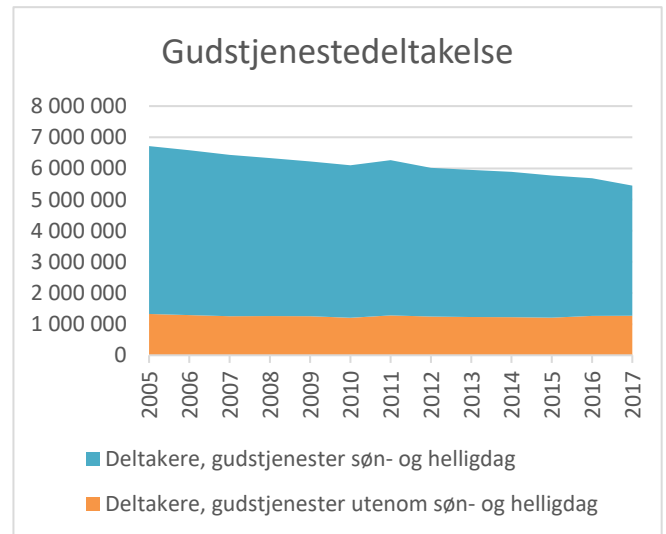
Figur 2: Oppslutning om gudstjenester, fordelt på gudstjenester på søn- og helligdager (blå) og andre gudstjenester (rød). Venstre søyle viser 2013-tall, mens høyre søyle viser oppslutningen for 2017.

Kilde: SSB – Foreløpige tall

Stavanger vurderer at nedgangen i gudstjenestedeltakelse «både er ein del av ein generell trend og heng saman med at ein del kyrkjemedlemmar har meldt seg ut etter vedtaket om å opna for vigsel av likekjønna par. Rundt 2000 menneske melde seg ut i fjor. Prostane melder at dette for andre året har verka inn på gudstjenestedeltaking og frivillig engasjement. Det er stader der Indremisjonsforbundet, Normisjon og særleg Misjonssambandet står sterkt at dette har vore tydelegast». Videre trekker Stavanger frem endring i aldersprofil hvor flere unge velger gudstjenestefellesskap med mer lavkirkelige eller karismatiske gudstjeneste-former. Stavanger og Oslo er de bispedømmer hvor det eksisterer flere alternative gudstjeneste- og medlemstilbud, og hvor det er etablert nye, ulike menighetsfellesskap i regi av organisasjonene. Det er interessant at Agder og Telemark beskriver at det er et gjennomgående trekk at oppslutningen er størst i de områder hvor bedehusene og de frivillige organisasjonene har stått sterkest.

Figur 3: Gudstjenestedeltakelse, historisk utvikling

Kilde: SSB – Foreløpige tall

Økonomi, rekruttering og arbeidstidsordninger er også faktorer som påvirker. Mange bispedømmer har styrt vakanse i stillinger, vanskeligheter med å skaffe vikarer og i noen tilfelle messefall. Høy kvalitet på lokale grunnordninger og arbeidsplaner i et godt samspill med menighetens årsplaner vil bidra i riktig retning.

Økningen i deltakerantallet utenom søn- og helligdager mener flere bispedømmer at i stor grad kan tilskrives forskyvningen fra søndags- til lørdagskonfirmasjon.

Oslo bispedømme har den største reduksjonen fra 2016. Grunner til dette er at flere sokn er slått sammen og at antallet kirkemedlemmer er redusert i Oslo på grunn av demografiske endringer og økning i kirketilhørighet i frikirkelige menigheter. Nedgang i konfirmanter og generasjonsskifte spiller også inn. Det ser ut til å være en felles erfaring at fellesgudstjenester fører til færre folk. Og at det ikke nødvendigvis er en sammenheng mellom økt tilgjengelighet og økt tilslutning, som domprosten i Hamar påpeker.

Bispedømmenes rapporter belyser også ulike tiltak man tror kan snu denne negative trenden.

Bare i Borg bispedømme har antall gudstjenester økt noe i 2017. En undersøkelse i bispedømmet viser at 40 % av befolkningen har vært i en gudstjeneste i løpet av det siste året. Borg skriver i sin rapport at biskop og råd gjennom statistikk og strategisk tenkning har stimulert menighetene til å tenke gjennom kvalitet, kommunikasjon, samarbeid med lokale

foreninger og organisasjoner og styrket samhandling mellom ansatte. Dette summerer godt opp refleksjoner andre bispedømmer har om suksessfaktorer.

Agder og Telemark vil lære av og bruke 'lokomotiv-menighetene' strategisk, satse mer på tilbud i turistområder i møte med fritidssamfunnet, i større grad benytte leke gudstjenesteledere, lage fest rundt dåpsgudstjenesten og ha et mer variert musikalsk uttrykk i gudstjenestene. Nidaros legger vekt på lokalkirkens engasjement og profil i lokalsamfunn og staber: «Sokn med riktig bemanning, klar profil og ambisjoner får resultater, mens andre sokn kan gå seg bort i reformtrøtthet og ressursproblematikk.» Oslo trekker frem det store potensialet som ligger i å ta i bruk elektroniske sosiale medier og synliggjøre innholdet på en tydeligere måte.

Kirken trenger mer forskningsbasert kunnskap om hvordan man kan høyne gudstjenestedeltakelsen. Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning (KIFO) har på oppdrag fra Kirkerådet gjennomført en statistisk analyse av hvilke menigheter som har en økning i gudstjenestedeltakelsen på søn- og helligdager. Instituttet fant blant annet at menigheter som ligger i landkommuner, og som er mindre befolket, har en høyere andel som opplever økning. KIFO har i samme undersøkelse også gjennomført en korrelasjonsanalyse. Altså, i hvilken grad ulike fenomen inntreffer samtidig. De fant positive samvariasjoner mellom andel utenlandske innflyttere av alle innflyttere og negative samvariasjoner mellom sysselsatte i Den norske kirke etter folketall, utmeldinger som andel av befolkningen, og andel deltakere på julaften som andel av befolkningen. Det at fenomen inntreffer samtidig, betyr ikke nødvendigvis at det ene forårsaker det andre, men kan gi en indikasjon.

B.1.2 Vielser

Resultatmål: Flere velger kirkelig vigsel.

Tabell 8: Oversikt vielser

	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017
Kirkelige vielser	10 536	9 549	8 898	8 006	7 834	7 535	7 417
Inngåtte ekteskap	25 125	23 577	24 346	22 887	22 738	22 537	22 111
% kirkelige vielser	41,9 %	40,5 %	36,5 %	35,0 %	34,5 %	33,4 %	33,5 %

Kilde: SSB – Foreløpige tall

Antall kirkelige vielser har i mange år hatt en synkende tendens. 2016 ga en svært stor nedgang sammenliknet med 2015 (299 færre vielser), mens nedgangen ble merkbart mindre i 2017 med 118 færre vielser, som er den laveste nedgangen på mange år.

Størst %vis økning finner vi i Agder og Telemark (8,2), Nord-Hålogaland (6,4) og Borg (5,4), mens Oslo (-12) og Nidaros (-11,1) Stavanger har størst nedgang (-5,3).

I 2017 ble to vigselsturgier vedtatt av Kirkemøtet: Vigselsturgien fra 2003 for *kvinne og mann* ble videreført og oppdatert, og en ny vigselsturgi av 2017 for *alle par* ble vedtatt. Det

var 91 vielser for likekjønnede par i 2017. På Kirkemøtet i Trondheim 25.-31. januar var vedtaket av ny kjønnsnøytral vigselsturgi en av hovedsakene. Det var stor medieinteresse for vedtaket. Da den nye vigselsturgien for likekjønnede par var gyldig ved midnatt 1. februar 2017, ble den første likekjønnede vielsen i Den norske kirke gjennomført i Eidskog kirke. Dette ble godt dekket av norske medier.

Borg tilskriver økningen de siste årene med økt fleksibilitet når det gjelder vigselstid og målbevisst arbeid for å øke kvaliteten på forberedelser til og gjennomføring av vielsen. Dette gir i neste omgang en god omdømmebygging. Biskopen har permanent godkjent 17 vigselsteder utenfor kirkerommet.

Stavanger skriver at proster og prester melder at stadig flere brudepar ønsker vielser med et personlig preg. Oslo påpeker også etterspørselen etter individuell tilpasning, spesielt ønsker om vielser andre steder enn i kirkehus. Dessuten finnes det mange par som ikke ønsker et stort, tradisjonelt og kostbart kirkebryllup. Stavanger hevder derfor at «vigselstallene forteller mer om estetikk, kultur og praktiske forhold enn livssynvalg.»

Fokus på kvalitet og relevans i formidling og gjennomføring av vielser er vesentlig fremover. Først i 2018 kan vi vite om nedgangen i antall kirkelige vielser er bremsset opp.

B.1.3 Gravferder

Resultatmål: Oppslutningen om kirkelig gravferd holdes oppe.

Tabell 9: Antall gravlagte 2008-2017

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kirkelig gravferd	38 832	38 290	38 290	37 906	37 673	37 243	36 430	36 797	36 150	36 075
Døde	41 712	41 449	41 499	41 393	41 992	41 282	40 394	40 727	40 726	40 774
Andel kirkelig gravferd	93,1 %	92,4 %	92,3 %	91,6 %	89,7 %	90,2 %	90,2 %	90,4 %	88,8 %	88,5 %

Kilde: SSB. Tallene er foreløpige.

Kirkelig gravferd har lenge hatt en relativt stabil oppslutning på rundt 90 % av alle gravferder i Norge. Vi ser likevel en fortsatt svak nedgang i prosent av antall døde. I alt ble det holdt 36.075 gravferder i kirkelig regi dette året. Dette kan, sammen med andre tilbakemeldinger på kirkelig gravferd, tyde på at etterlatte opplever å møte omsorg og en mulighet til en verdig gravferd i Den norske kirke.

En merkbar utfordring er likevel at flere pårørende ønsker å tone ned det kirkelige ritualet og foretrekker en gravferd som mer har preg av å være et minnesamvær for den avdøde. Prester og proster møter stadig ønsker om å bruke musikk fra andre tradisjoner enn kirkemusikken, og mange kunne ønsket seg et større handlingsrom. Det er også en utfordring at enkelte gravferdsbyråer tilbyr en alternativ gravferd uten prest og kirkens liturgi.

På denne bakgrunn er det en målsetning at kirken bevisstgjøres på sin rolle når det gjelder kirkelig gravferd gjennom økt oppmerksomhet rettet mot kvaliteten på kirkelig gravferdspraksis og formidlingen.

Gravplassrådgiver

Et eget tilskudd er gitt over statsbudsjettet for at kirken skal ivareta oppgaver innen gravplassforvaltningen på vegne av alle innbyggere. En nasjonal gravplassrådgiver og fra 1. november en juridisk rådgiver i en 3-årig prosjektstilling er lokalisert i Tunsberg. En viktig del av arbeidsoppgavene er rådgivning overfor bispedømmeråd og fylkesmenn, herunder innhenting av juridiske uttalelser fra Kulturdepartementet. I 2017 var rådgiveren involvert i 140 plansaker og besvarte anslagsvis 300 henvendelser per telefon og mail. Andre oppgaver er kurs- og foredragsvirksomhet og deltakelse i råd og utvalg.

B.1.4 Samisk språk i gudstjenester

Resultatmål: Flere menigheter inkluderer samisk språk i gudstjenestelivet.

Tabell 10: Gudstjenester med samiske innslag

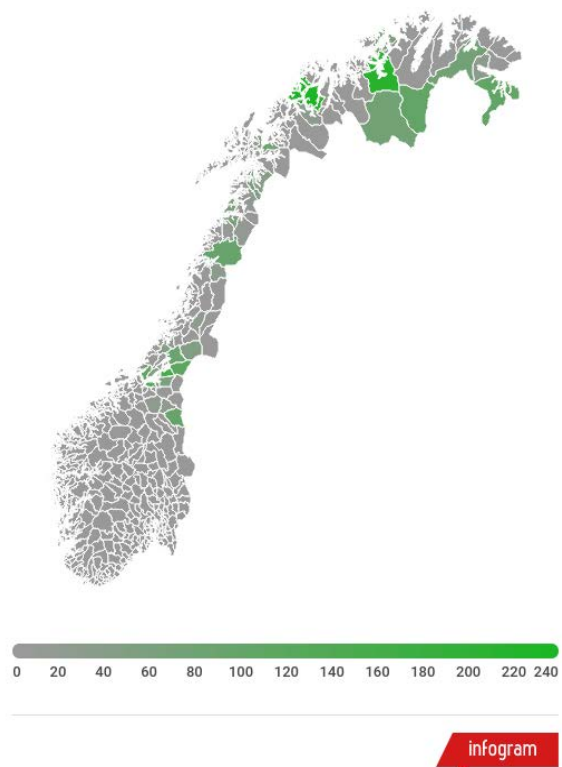
	Antall sokn som har hatt gudstjenester med samisk innslag	Antall gudstjenester med samisk innslag	Antall sokn som har innarbeidet samisk språk i ordning for gudstjenesten	Antall sokn som har innarbeidet samisk språk i lokal trosopplæringsplan	Antall sokn
2017 Nasjonalt	149	2 491	113	57	1 204
2016 Nasjonalt	135	1 803	57	44	1 205

Kilde: SSB. Tallene er foreløpige.

Antall gudstjenester med samiske innslag har hatt en sterk økning i 2017. Videre viser tallene at den positive trenden, men en økning i antall sokn med samiske gudstjenester fortsetter, fra 131 til 149. Nidaros har nær fordoblet antallet gudstjenester og også antall sokn som har innarbeidet samisk språk i ordning for gudstjenesten, fra 33 i 2016 til 65 i 2017. Dette er svært gledelig. Samisk kirkeråd har avholdt møter med stabene i de tre nordligste bispedømmer med tema implementering og oppfølging av Strategiplan for samisk kirkeliv.

Oversettelser av ny dåps- og vigselsturgi til de samiske språk er i prosess, og sør-samisk oversettelse av alle bibeltekstene i Den norske og svenske kirkes tekstrekker er ferdig.

Figur 4: Visualisering av fellesråd ut fra antall gudstjenester med samiske innslag.

Kirken var tydelig tilstede i Trondheim under feiringen av 100 års jubileet for samenes første landsmøte. På Samefolkets dag 6. februar ble det avholdt en stor jubileumsgudstjeneste hvor både konge, statsminister og stortingspresident deltok sammen med sametingspresidentene fra Sverige, Finland og Norge.

B.2 Dåp og trosopplæring

Den norske kirke skal formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby trosopplæring til alle døpte barn.

Strategisk mål: Flere søker dåp og trosopplæring.

B.2.1 Dåp

Resultatmål: Oppslutningen om dåp øker

Å øke oppslutningen om dåp er en ambisiøs målsetting i en tid der oppslutningen om kirken og øvrige tros- og livssynssamfunn er nedadgående.

Tabell 11: Dåp og fødsel i 2017

	Døpt 2017	Født 2017	Døpt - % av født	Fødte medlemmer og tilhørende	- Herav dåpsandel	Andel tilknyttede 1-åringer som er døpt
Oslo	3 463	11 198	30,9 %	5 564	62,20 %	59,40 %
Borg	3 543	7 213	49,1 %	4 230	83,80 %	73,60 %
Hamar	2 170	3 331	65,1 %	2 381	91,10 %	83,70 %
Tunsberg	2 547	5 159	49,4 %	3 072	82,90 %	75,00 %
Agder og Telemark	2 774	4 695	59,1 %	3 034	91,40 %	76,80 %
Stavanger	3 320	5 930	56,0 %	3 853	86,20 %	81,70 %
Bjørgvin	4 318	7 080	60,9 %	4 890	88,30 %	80,40 %
Møre	1 905	2 721	70,0 %	2 006	95,00 %	85,60 %
Nidaros	3 035	4 935	61,5 %	3 484	87,10 %	81,00 %
Sør-Hålogaland	1 506	2 305	65,3 %	1 695	88,80 %	80,70 %
Nord-Hålogaland	1 517	2 388	63,5 %	1 676	90,50 %	79,70 %
Nasjonalt	30 266	56 965	53,1 %	35 885	84,30 %	76 %

Kilde: Den norske kirkes medlemsregister. Foreløpige tall hentet ut 13/15-1-18

Tallene viser at både antall dåpshandlinger, og andel døpte av medlemmer og tilhørende 1-åringer synker. Målet om å øke oppslutningen om dåp er ikke nådd i 2017.

Tabell 12: Døpte av fødte i 2016 og 2017

	2016	2017
Døpt	32.561	30 266
Født	59 335	56 965
Andel	54,90 %	53,10 %

Kilde: SSB og Den norske kirkes medlemsregister.

Antall døpte i Norge sank fra 32.561 i 2016 til 30.266 i 2017. Dette gir en nedgang på 7 %. Nedgangen er forholdsvis lik i alle bispedømmer med unntak av Møre, som har en liten

økning. Selv om mye av forklaringen på dette skyldes at færre barn er født, er det også en reell nedgang i antallet døpte. Om lag halve nedgangen kan tilskrives fødselstallet.

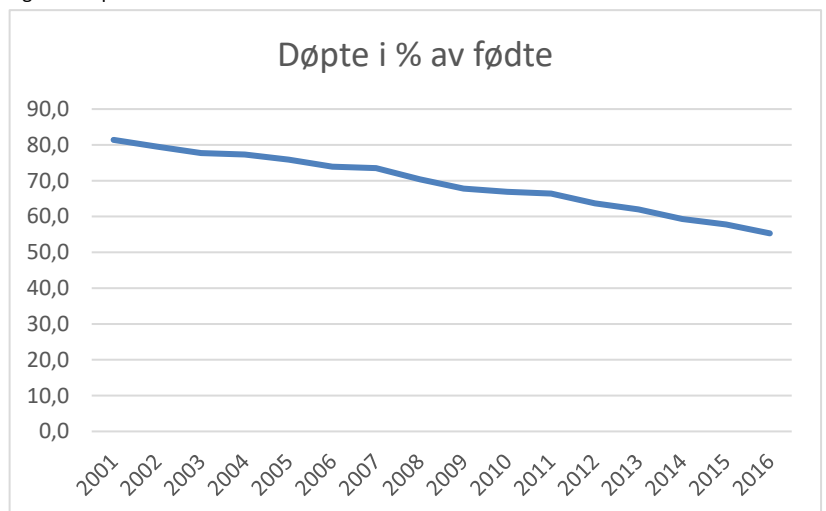
Andelen døpte 1-åringer av medlemmer og tilhørige er 76 %, en nedgang på 0,7 % fra 2016. Møre og Hamar ligger høyest med henholdsvis 85,6 % og 83,7 %, mens Oslo ligger lavest med 59,4 %.

I år ble bispedømmene utfordret til å analysere tall på soknenivå, for dermed bedre å kunne målrette tiltak lokalt. Bildene som avtegnes bekrefter kompleksiteten bak tallene. Stavanger mener å se økt oppslutning i de menigheter som har arbeidet aktivt med rekruttering til dåp, mens andre ikke finner tydelige sammenhenger.

Hamar har sett på utviklingen i de største soknene, med 51 eller flere fødte medlemmer/tilhørige, og ser at to av de fem store byene skiller seg klart negativt ut. På bakgrunn av analysen vil oppfølgingen bli målrettet.

Nidaros ser at i menigheter som har stabilt eller økende dåpstall strekker prestene seg langt for å legge til rette for dåp. Både tidspunkt, lokalisering, utlån av dåpskjoler, felles dåpsfest i kirken og drop-in-dåp er blant tiltakene vi finner igjen i de fleste bispedømmer. Å legge til rette for betydningsfulle og positive møter med kirken i forbindelse med dåp er det viktigste tiltaket menighetene kan gjøre for å opprettholde og øke oppslutningen om dåp.

Figur 5: Døpte som andel av fødte over tid

Stavanger trekker frem kommunikasjonsarbeid og menighetens 'rykte' som et suksesskriterium.

Flere bispedømmer peker på at stadig flere medlemmer ser ut til å vente med dåp ut fra betraktningen om at 'barnet må få velge selv'. «Dette kan høres respektfullt ut», skriver prostens i Stjørdal, «men da frarøver man barna gode trosopplevelser i oppveksten. Denne tankegangen må vi rokke ved.»

Dåp for mange aldersgrupper

Det at ikke alle blir døpt som barn, gjør at kirken må invitere til dåp ved flere anledninger, samt at trosopplæringen må ivareta at det er både døpte og udøpte deltakere.

Det er gledelig at antallet 14- og 15-åringer som ble døpt økte til 992 fra 847. Ressurser for dåp av konfirmanter og ungdom som søker dåp er utviklet, og i 2018 vil det bli utviklet

tilsvarende for unge voksne og voksne som søker dåp. Tallene viser at av voksne som velger dåp, var det flest i tyve- og trettiårene, totalt 111.

Det vil også bli gjennomført kartlegging for utvikling av ressurser for å gi dåpsopplæring til konvertitter som søker dåp.

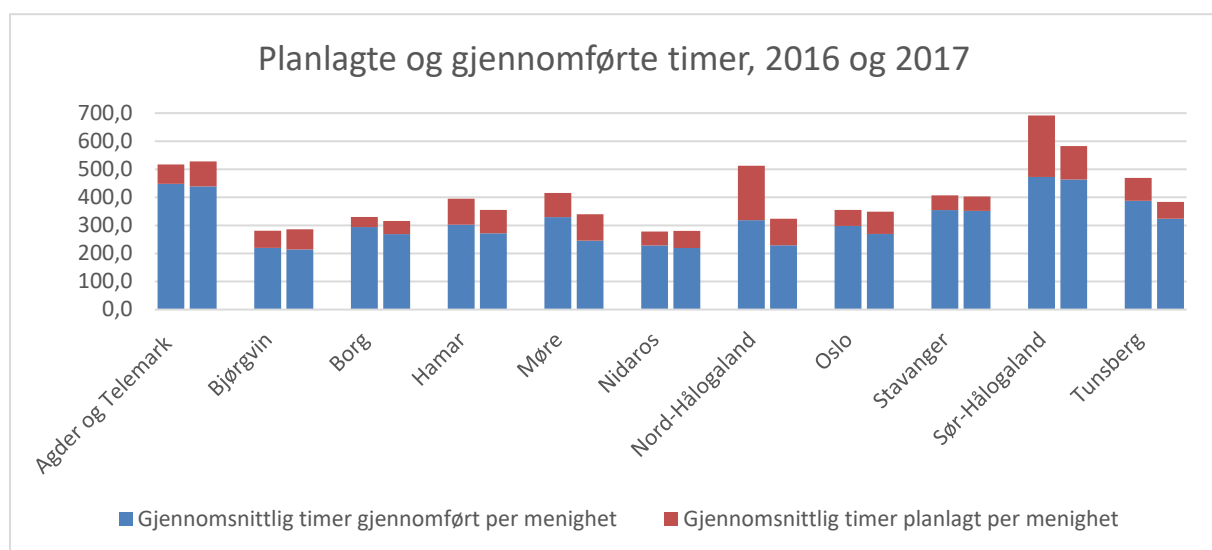
Den norske kirke har over flere år gitt høy oppmerksomhet til arbeidet med dåp, og det er gjennomført kartlegginger som bidrar til å gi kunnskap om utviklingstrekk og underliggende holdninger, forventninger og oppfatninger. Fokus må fortsatt være på å få stadig flere menigheter til å reflektere rundt sin dåpspraksis og analysere situasjonen og skape målrettede og effektive tiltak i sitt lokalsamfunn.

Kirkerådet gjennomfører en rekke nasjonale kommunikasjonstiltak for å sette dåp på dagsorden og støtte opp om menighetenes arbeid. Det annonseres kontinuerlig på Google når brukeren søker med begreper knyttet til dåp. Google-annonser ble vist 301 000 ganger i 2017 og 11 % av brukerne klikket på annonsen for å komme videre til kirken.no og informasjon om dåp der. Videre profileres dåp med helsides annonser i Spedbarnsboken og magasinet BAM Gravid som deles ut ved landets sykehus og helsestasjoner.

B.2.2 Trosopplæring

Fra 2017 regnes alle menigheter å være i driftsfasen av trosopplæringsreformen. Alle landets menigheter har fått økte ressurser til å bygge ut sitt trosopplæringstilbud og skal fra 2018 ha en lokal plan for en systematisk og sammenhengende trosopplæring for barn og unge i aldersgruppen 0-18 år. Antallet undervisningsstillinger i Den norske kirke har blitt firedoblet, fra ca. 200 stillinger i 2003 til ca. 800 stillinger i 2017, som resultat av trosopplæringsreformen.

Resultatindikatorene på omfang og oppslutning om trosopplæringstiltakene har de siste årene blitt hentet fra menigheter som er kommet til driftsfasen. Dette innebærer at for første gang er alle menighetene med i dette tallgrunnlaget. Først fra rapportering 2018 vil vi

Kilde: Planverktøy for trosopplæring, Kirkerådet

ha det samme tallgrunnlaget fra år til år og kan se lengre linjer i oppslutningen i de enkelte sokn.

Omfanget av tilbudet

Resultatmål: Omfanget i trosopplæringstilbudet øker.

I gjennomsnitt gjennomførte hver menighet 291 timer trosopplæring i 2017, fordelt på 13 tiltak. Tilsvarende tall i 2016 var 328 timer og 13,5 tiltak pr. menighet. En hovedårsak til nedgangen i gjennomførte timer fra 2016 til 2017 kan være at menighetene som kom i driftsfasen fra 2017, har et lavere antall gjennomførte timer enn de som har vært i driftsfasen flere år. Dette er naturlig, i og med at mange menigheter trapper opp trosopplæringstilbudet etter at planen er godkjent. Ikke alle nye tiltak etableres samtidig. Menighetenes rapporter viser også at en del tiltak blir avlyst, enten på grunn av manglende kapasitet i staben eller fordi ingen meldte seg på.

Antall planlagte timer går også ned, fra 417 timer i 2016 til 334 timer i 2017. Dette er et uttrykk for at menighetene reviderer planene sine kontinuerlig på grunnlag av erfaringene de gjør. Det søkes balanse mellom å øke omfanget av trosopplæringen, og å legge vekt på kvalitet og forsvarlig ressursbruk. Det er store forskjeller mellom bispedømmene når det gjelder antall timer i trosopplæringsplanene. Sør-Hålogaland og Agder og Telemark bispedømmer ligger høyest, med et gjennomsnitt på 585/528 planlagte timer, mens Nidaros og Bjørgvin gjennomsnittlig hadde 280/286 timer i aktive planer i 2017.

Når alle landets menigheter nå er i driftsfasen av reformen og tiltakene i planene blir etablert, er det ikke lenger et mål at omfanget av trosopplæringen fortsetter å øke, men å sikre at tiltakene som ligger i menighetenes plan blir gjennomført og arbeide for økt oppslutning om disse tiltakene. Flere av bispedømmene veileder nå menighetene til å prioritere tiltak som når bredt ut, eller har potensiale til å nå bredden når det er innarbeidet. Nord-Hålogaland understreker behovet for en realistisk gjennomgang av planer, slik at de harmonerer med rådende ressurser og best mulig videreutvikling av godt arbeid. Nidaros skriver at ambisjonen nå må være at kvaliteten på det som tilbys må være god og bærekraftig.

Videre arbeid med å realisere reformens intensjoner om å nå bredden av alle døpte krever at kirkens ledelse og arbeidsgivere klart signaliserer at trosopplæringen fortsatt skal være høyt prioritert når det gjelder bemanning, arbeidstid og økonomi. Trosopplæringen må ikke sees som en isolert spesialtjeneste, men integreres som en sentral del av menighetens virksomhet. Dette krever tverrfaglig samarbeid i stabene og godt samvirke med det kontinuerlige barne- og ungdomsarbeidet. I tillegg må det arbeides med å utvikle kompetanse og gode ressurser for kommunikasjonsarbeid nasjonalt og lokalt.

Samisk trosopplæring

En oversikt over alt samiskspråklig materiell som er tilgjengelig for menighetene er lagt ut på nett og knyttet opp mot kirkens ressursbank for trosopplæring. Et ressurshefte til bruk i

menighetene for markering av Samefolkets dag er sendt ut til alle menigheter i landet. Samisk kirkeråd har holdt flere kurs for ansatte i menighetene om planimplementering og bruk av trosopplæringsmateriell med samisk innhold.

Oppslutningen om tiltakene

Resultatmål: Oppslutningen om trosopplæringstiltakene øker.

Tabell 13: Oppslutning som andel av målgruppen for noen utvalgte trosopplæringstiltak

	2014	2015	2016	2017
Dåpssamtale	99 %	99 %	101 %	100 %
Fireårsbok	49 %	49 %	47 %	44 %
Breddetiltak for 6 åringer	30 %	30 %	30 %	28 %
Tårnagenthelg	26 %	27 %	26 %	25 %
Lys våken	27 %	25 %	23 %	22 %
Konfirmasjon	86 %	87 %	84 %	84 %
Året etter konfirmasjon	19 %	15 %	13 %	12 %

Kilde: Kirkerådets planverktøy for trosopplæring - Kirkerådet

Totalt 15 709 tiltak er rapportert inn som gjennomførte trosopplæringstiltak i 2017 med 252 820 barn og unge som deltakere, ifølge menighetenes rapporter. Gjennomsnittlig oppslutning i 2017 om samtlige gjennomførte trosopplæringstiltak var ca. 31 %, en nedgang på 2 % i forhold til 2016. Målet om økt oppslutning om trosopplæringstiltakene er ikke nådd i 2017 når en ser alle menigheter i Den norske kirke samlet. Selv om trosopplæringen bidrar til at et stort antall barn og unge og deres familier deltar i kirkens fellesskap gjennom trosopplæring og annet barne- og ungdomsarbeid, er det langt igjen før reformens målsetting om en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle døpte er realisert. Men tallene viser store variasjoner mellom menighetene.

Oppslutningen om trosopplæringstiltakene følges ved å måle gjennomsnittlig oppslutning om syv utvalgte trosopplæringstiltak. Vi ser at dåpssamtalen og konfirmasjonstiden er de punktene der kirken i størst grad realiserer intensjonen om å nå bredden av tilhørende/døpte. Utviklingen for de øvrige tiltakene viser en svakt nedadgående tendens.

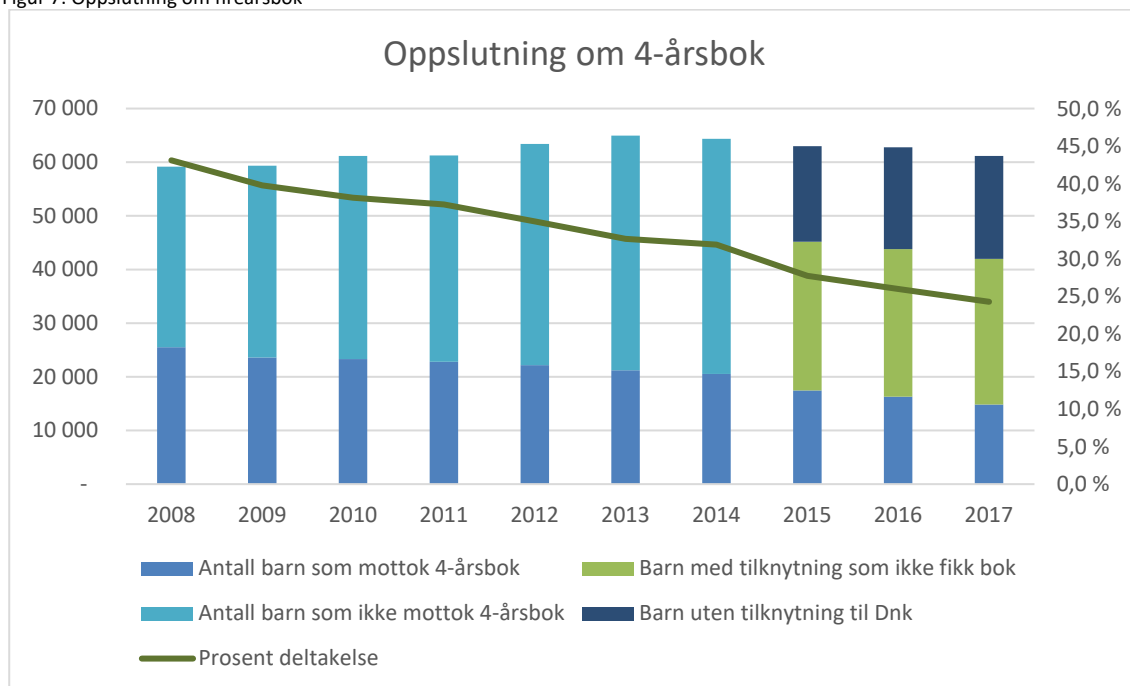
Dåpssamtale med foreldrene/dåpskandidatene er innarbeidet i alle menigheter. 607 menigheter rapporterer at de har tilbud om babysang i de første leveårene.

Agder og Telemark har på landsbasis høyest antall planlagte og gjennomførte trosopplæringstimer og den gjennomsnittlige deltakeroppslutning er relativt stabil. De har sett på mulige fellestrekk ved de menigheter som har stabilt eller økende antall tilbud og deltakere og de menigheter som har nedgang. Vurderingene stemmer godt overens med innspillene fra andre bispedømmer:

Menigheter som lykkes har stabilitet i stillinger og er gode på å bygge relasjoner og engasjere frivillige. De er svært bevisste på nødvendigheten av god planmessig struktur mellom de ulike aktivitetene innen trosopplæringen, i menigheten for øvrig og i samarbeidet

mellom skole og kirke. Stabsfellesskapet er inkluderende og drar i samme retning. De er tidlig ute med kommunikasjon og bruker lokale media jevnlig.

Figur 7: Oppslutning om fireårsbok

Noen kjennetegn som kan trekkes ut fra bispedømmerådernes årsrapporter, er at menigheter med nedgang ofte har ustabile staber, små stillingsprosjenter, store geografiske områder, mindre planmessighet i menighetsarbeidet, få frivillige og en mer individuell holdning til arbeidsoppgavene. Dette er viktig informasjon, som kan brukes strategisk i videre arbeid.

Gjennom et godt planmessig samvirke i stabene, med de frivillige og i menighetsarbeidet generelt, mellom breddetiltakene i trosopplæringsplanen og kontinuerlige tilbud til familier, barn- og ungdom i regi av menighet og organisasjoner kan tilhørigheten til kirken og kristne fellesskap styrkes for flere.

B.2.3 Konfirmasjon

Resultatmål: Oppslutningen om konfirmasjon holdes oppe

Tabell 14: Konfirmasjon

	2013	2014	2015	2016	2017
Konfirmerte	40 054	40 253	39 527	37 420	35 588
Konfirmasjons% av døpte 15-åringer	–	87,0 %	87,0 %	85,0 %	83,2 %
15 åringer	63 016	64 025	64 288	62 315	61 354
Andel av 15-åringer som ble konfirmert	63,6 %	62,9 %	61,5 %	60,0 %	58,0 %

Kilde: SSB. Tallene for 2017 er foreløpige.

35 588 ble konfirmert i Den norske kirke i 2017. Dette utgjør 58 % av landets 15-åringer. Oppslutningen om konfirmasjon blant 15-åringer som er medlemmer i Den norske kirke har sunket noe de siste to årene etter å ha ligget stabilt rundt 87 % i flere år, til 85,0 % i 2016 og 83,2 % i 2017.

Møre har en økning i konfirmasjonsprosenten på 6 % til 97 %, Stavanger øker noe, mens Agder og Telemark og Tunsberg har stabile tall. Sør-Hålogaland har ligget godt over 90 % de siste to årene og har i 2017 en nedgang til 87 %. Bispedømmet skriver at geografiske utfordringer, endring i innbyggertall, små årskull og liten kirkelig bemanning skal fortsatt møtes med samarbeid på tvers av sokne- og prostigrenser, med frivillige og organisasjonene. Oslo merker sterkt hvordan antallet konfirmanter svinger med størrelsen på årskullene, men sju av ti 15-åringer som er medlemmer lar seg konfirmere.

Samisk konfirmantleir ble gjennomført for 4. gang med 24 deltakere. Dette landsdekkende tiltaket er et samarbeid mellom bispedømmene og SKR og er planlagt videreført.

Den generelle samfunnsutviklingen med økt sekularisering og individualisering gjør at kirkelig konfirmasjon er et bevisst valg mellom alternative opplegg. Et relevant konfirmantopplegg med godt innhold som gir positive erfaringer med menighetens fellesskap er kirkens viktigste tiltak når det gjelder oppslutning om konfirmasjon.

Motiverende informasjonsmateriell med høy kvalitet og et godt rykte blant ungdom i lokalmiljøet er viktige rekrutteringsfaktorer. Sentrale kommunikasjonstiltak er vår årlige nasjonale brosjyre som sendes til alle medlemmer/tilhørige og filmer i sosiale medier. På Facebook er annonsene vist over en million ganger, og har nådd bortimot 90 % av årskullet. Filmene er avspilt 117000 ganger på YouTube og Google-annonse er vist 110000 ganger i løpet av 2017.

I en konkurransesituasjon med alternative konfirmantopplegg kan det slå negativt ut at konfirmasjonstiden i kirken er omfattende med 60 timers opplegg og at leir og konfirmasjonsselskap kan være kostbart. Menighetene utfordres derfor til kritisk å vurdere om det er praktiske, innholdsmessige eller økonomiske sider ved konfirmantopplegget som hindrer deltakelse for alle, og arbeide for at det legges til rette for ulike behov.

B.3 Kirke og samfunn

Strategisk mål: Folkekirken engasjerer seg i samfunnet

B.3.1 Diakoniplaner og diakonal betjening

Resultatmål: Flere menigheter utvikler plan for diakoni

Det er en jevn økning i antall lokale diakoniplaner, 773 i 2017 mot 727 i 2016, en økning på 6 %. Dette er en positiv trend som understreker at det foregår mye godt og systematisk planlagt diakonalt arbeide i lokalsamfunnene. Mye av diakonien er vanskelig å måle i tall,

men antall planer gir en indikasjon på arbeidet. Den reelle økningen i planer er antagelig enda større, siden det har vært menigheter som har slått seg sammen.

Vi ser en innovativ fagutvikling i diakonien i lokalmenighetene, gjerne basert på mastergrader, innen felt som kamp mot barnefattigdom, ungdom og sorg, og tverrprofesjonelt arbeid mellom de fire vigslede tjenestene. Samarbeidsavtaler inngås med kjøpesentre og lokalt næringsliv, med skole og helsesøster, med politi, frivillige organisasjoner og frivilligsentraler. På kirke-helse-feltet ser vi samarbeid med institusjoner om tjenester overfor beboere og også oppfølging og undervisning av personale. Lokalkirken bistår på den måten det offentlige i deres plikt til å legge til rette for innbyggernes rett til utøvelse av sin religion.

Den diakonale nytenkningen vises også ved at diakoner ikke bare arbeider med individ og grupper, men også på lokalsamfunnsnivå. Impulser fra blant annet Det Lutherske Verdensforbund har vært viktig. Rettighetsbasert arbeid ligger til grunn for mye av dette arbeidet og FNs bærekraftsmål understreker en slik tenkning, særlig ved utsagnet «Alle skal med».

I følge statistikken er det 631 av 1204 menigheter som har diakonal betjening. Det er en tilbakegang på 1 %. I seg selv er det marginalt, men med alle de muligheter en diakonal kirke har til å engasjere seg i samfunnet og bety en vesentlig forskjell, er det uheldig at vi ikke har kommet lenger i å oppfylle målet om at alle menigheter enten skal ha diakonstilling eller tilgang på diakonal kompetanse. Som en kirke med relevans for folket er diakonien et satsningsområde fremover.

Det er registrert 17.365 frivillige i diakonalt arbeid i menighetene.

B.3.2 Kirkens tjenester ved katastrofer og ulykker

Den norske kirke er landsdekkende, har kvalifisert personell og har et bredt nettverk til lokalmiljøet. Derfor er vi en aktuell samarbeidspartner for politi, helse og skole ved ulike ulykker og hendelser. Lokalt skjer dette ved at prester har en beredskapsavtale om å gå med dødsbud og ved at diakon eller prest ofte er medlem av kommunale psykososiale kriseteam. Samtidig er det store endringer i samfunnet, i politiets organisering av sine tjenester og innen det helserelaterte arbeidet. Det skaper et krevende landskap for kirken å manøvrere i når det gjelder ønsket om å bidra med egen kompetanse og omsorg for mennesker som opplever noen av livets mest krevende dager. Det er derfor all grunn til fortsatt å sette ressurser inn på dette feltet.

B.3.3 Arbeid blant flyktninger og asylsøkere

Det pågår et mangfoldig arbeid i menighetene sammen med og for flyktninger og asylsøkere. Nedgangen i antall asylsøkere og nedbyggingen av asylmottak, har ført til at menighetenes innsats er flyttet fra akutt hjelp på mottak til integrering av flyktninger med opphold og holdningsskapende tiltak. I 2017 er det lagt en strategi for å legge ressurser ut på nett og dele filmklipp som presenterer aktuelle menighetstilbud.

Menighetenes tilbud til asylsøkere og flyktninger utføres av et stort antall frivillige medarbeidere. Det arbeides med et kursopplegg som ivaretar deres behov for kunnskap om å arbeide med denne gruppen og også hvordan tro og religion kan være en ressurs i arbeidet.

Kirkerådet og Mellomkirkelig råd (MKR) mener svar på høringer er en viktig kanal for samfunnsmessig påvirkning. Mange høringer fra Justis- og beredskapsdepartementet er besvart i 2017, med til dels svært kritiske merknader både til selve endringsforslagene og til manglende kvalitet på høringsnotatene. MKR har vært støttespiller og aktiv deltager i kommunikasjonskampanje i regi av Amnesty før valget, og i oppfølging av kravet fra 2015 om å motta 8 000 kvoteflyktninger.

MKR arbeider med situasjonen for mennesker som blir forfulgt på grunn av tro eller livssyn på flere felt. Behandlingen av konvertitter, både med tanke på troverdighetsvurderinger og risikovurdering ved mulig hjemsendelse, er et viktig anliggende. I september kom rapporten «Tro, håp og forfølgelse II. Har kristne konvertitter fra Iran behov for beskyttelse?» som et resultat av et samarbeid mellom NOAS (Norsk organisasjon for asylsøkere), Norges Kristne Råd, Stefanusalliansen, Bispemøtet og Mellomkirkelig råd. Rapporten går i rette med norske utlendingsmyndigheters vurdering av risiko ved hjemsendelse av iranske konvertitter.

På slutten av året ble et bredt kirkelig, økumenisk nettverk etablert etter initiativ fra IMI-kirken, en menighet tilknyttet både Den norske kirke og Normisjon, med ønske om å utarbeide felles råd og veiledning til norske menigheter i møte med konvertitter og i møte med norske utlendingsmyndigheter.

Kirkens engasjement for asylsøkeres situasjon, og kirkelig kritikk av norske myndigheters håndtering av dette, har også i 2017 fått stor offentlig oppmerksomhet.

B.3.4 Tros- og livssynsdialog

Kirkemøtet vedtok i 2016 en satsning på religionsmøte og dialog. Håpet er at det i løpet av de neste to årene skal være mulig å få etablert tre sentre til i tillegg til sentrene i Oslo, Bergen (Björgvin), Stavanger, Drammen (Tunsberg). I tillegg inngår Dialogforum Østfold (muslimsk-kristent senter med Borg bispedømme som en av eierne) som en samarbeidspartner og nettverkskontakt i satsningen.

Mellomkirkelig råd ivaretar Den norske kirkes formelle engasjement i tros- og livssynsdialogen, bl.a. gjennom kontaktgrupper (med Det mosaiske trossamfunn, Islamsk Råd Norge, Buddhistforbundet og Human-Etisk Forbund) og gjennom forvaltningen av Den norske kirkes medlemskap i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL). 2017 har vært et krevende år for dialogen der alt fra organisatoriske utfordringer og samarbeidsproblemer internt i STL til prinsipielle drøftinger om likebehandling av tros- og livssynssamfunnene (som svar på forslag om ny lovgivning) har stått sentralt. Ved utgangen av 2017 fremstår STL-fellesskapet styrket og høringssvaret fra STL inkluderte alle de aktive medlemsamfunnene inkludert Den norske kirke. Arbeidet og arbeidsform i

kontaktgruppene gjennomgås sammen med våre dialogpartnere for om mulig å øke aktivitetsnivå og samarbeidsområder i møte med mange og presserende oppgaver på tros- og livssynsfeltet.

Mellomkirkelig råd vedtok på sitt septembermøte et arbeid med tema «*Frykt ikke!*» - tenkt som et langsiktig arbeid for å finne ut hvordan mennesker kan myndiggjøres i møte med frykt og finne veier til håp. Arbeidet er særlig tenkt knyttet opp til spørsmål om migrasjon og innvandrere og flyktninger, og skal ses i sammenheng med eksisterende arbeid.

B.3.5 Migrantmenigheter kristne innvandrere

Det er en stor økning i antall migrantmenigheter i Norge de senere år. Det rapporteres om at det i de siste tiårene er etablert mer enn 250 migrantmenigheter/ felleskap med gudstjenestefeiring på 40 ulike språk, de fleste av disse i de store byene.

Utfordringene for Den norske kirke er mange. Det dreier seg om kirkeordning og ulike typer menigheter innenfor Den norske kirke, om biskopens tilsyn, om økumenikk og hvordan vi kan samarbeide med andre trossamfunn, om trosopplæring både for barn og voksne, om rekruttering til kirkelige stillinger, verv og frivillig arbeid, om liturgier og gudstjenesteform, og ikke minst om diakoni og misjon i menighetenes nærområde. Til syvende og sist handler det også om kirkens identitet og selvforståelse. Hva betyr begrepet «folkekirke», og hvem skal Den norske kirke være kirke for? Det er store variasjoner i det demografiske bildet og i menighetenes samarbeid med migrantmenigheter i ulike deler av landet. Det er derfor behov for ytterligere innhenting av tallmateriale og erfaringer fra hele landet. Prosesser er igangsatt i 2017 både i forhold til rekruttering, ny kirkeordning og trosopplæring, og dette må fortsette, utvides og konkretiseres i tiden som kommer.

B.3.6 Arbeid for menneskeverd og fred

I november vedtok Mellomkirkelig råd en ny strategi for arbeidet for rettferdig fred i Palestina og Israel. Strategien bygger på Kirkemøtets vedtak fra 2008 om de kristne i Midtøsten, og Kirkemøtets vedtak fra 2014 om kirkens menneskerettighetsarbeid.

Mellomkirkelig råd ser sitt arbeid som en del av *En pilegrimsvandring for rettferdighet og fred*, som Kirkens verdensråds medlemskirker står sammen om.

I 2017 hadde den israelske okkupasjonen av de palestinske områdene vart i 50 år, noe som ble markert med uttalelser og arrangement både av Det lutherske verdensforbund, Kirkenes verdensråd og Mellomkirkelig råd. En evalueringsrapport for det økumeniske ledsagerprogrammet dokumenterte det viktige bidraget dette programmet gir ved å følge opp menneskerettighetssituasjonen i områder av Palestina uten annen internasjonal tilstedeværelse.

Fredsprisen til ICAN

Da prisen ble annonsert hadde Mellomkirkelig råd, som har vært medlem av ICAN siden 2010, nylig vedtatt en uttalelse for norsk tilslutning til FNs traktat om forbud mot atomvåpen. Dette ble fulgt opp med henvendelser til Utenriksministeren og deltakelse i

høring i Stortingets utenrikskomité. Det var sterk norsk og internasjonal kirkelig representasjon under de offisielle fredsprisarrangementene, og Mellomkirkelig råds og Kirkenes verdensråds fredsgudstjeneste lørdagen før prisutdelingen ble godt besøkt og satt stor pris på av prismottaker ICAN. Kirkenes verdensråd og Kirkerådets kommunikasjonsavdeling samarbeidet om medietiltak.

B.3.7 Vern om skaperverket - Grønne menigheter

Resultatmål: Flere menigheter blir «Grønn menighet»

Vern om skaperverket er et av fire kjerneområder innenfor Plan for diakoni for Den norske kirke. Kirken jobber både med å redusere eget klimafotavtrykk, og er med på å påvirke og støtte arbeid bærekraftig samfunn. Dette skjer blant annet ved den årlige konferansen «Broen til fremtiden».

I 2017 ble konseptet *Grønn kirke – miljøledelse i praksis* ferdigstilt i samarbeid med stiftelsen Miljøfyrtårn. Alle grønne menigheter er nå overført til miljøfyrtårn-portalene og har fått sine egne definisjoner og kriterier opprettet der. 339 av landets 1214 menigheter, nærmere 30 %, er nå grønne menigheter. Det er en økning på 24 fra sist år. Kirkemøtet vedtok i 2011 å doble antall grønne menigheter - som da var 212. Målet er med andre ord fortsatt et stykke unna. Oslo og Borg har desidert størst andel grønne menigheter, og økningen i perioden har vært stor i Borg og Hamar. Møre og Nord-Hålogaland har fortsatt lavest antall grønne menigheter, men det er gledelig med seks nye grønne menigheter i Møre i 2017.

Religion, urfolk og regnskog

Mellomkirkelig råd og Samisk Kirkeråd har vært samarbeidspartnere til lanseringen av *Interfaith Rainforest Initiative*, som skjedde i Oslo med Kongen til stede på Nobelsenteret i juni. Dette er et nytt initiativ som Regnskogsfondet og Klima- og Miljødepartementet har sittet i førersetet på, med tydelig inspirasjon fra Pave Frans' klimabrev *Laudato Si'*. FNs Miljøprogram (UNEP) og Kirkenes verdensråd er også trukket med i dette, i det globale planer settes ut i livet. Fra Den norske kirkes side kan dette sees på som et uttrykk for økt anerkjennelse av kirkelige og interreligiøse erfaringer med miljø- og klimaspørsmål.

B.3.8 Misjon

Resultatmål: Flere menigheter er engasjert for misjon

Den klare majoriteten av menigheter i den norske kirke har en eller flere misjonsavtaler. Åtte av ti menigheter rapporterer at de har minst en avtale. Det er en marginal økning av det totale antallet menigheter med avtaler, med fire. På tross av det stabile nettotallet av antallet menigheter som oppgir at de har en misjonsavtale, er det større utskiftninger av hvilke menigheter som har avtale. Totalt har 76 menigheter en endring i status. 18 av 36 menigheter som har mistet en misjonsavtale tilhører samme bispedømme, noe som kan tyde på at det er en geografisk bundet forklaring av denne endringen.

Det totale antallet misjonsavtaler er redusert fra 1107 til 1092 – en reduksjon på 15 avtaler. Menigheten som rapporterer at de har flest avtaler er Farsund sokn, med syv.

Tabell 15: Misjonsavtaler

	2017		2016		Endringer		
	Ikke avtale	Avtale	Ikke avtale	Avtale	Mistet avtale	Videreføring	Nye avtaler
Den norske kirke	268	927	273	923	36	1 120	40

Kilde: SSB. Tallene er midlertidige.

Den norske kirke samarbeider med syv ulike misjonsorganisasjoner i det som er kjent som Samarbeid Menighet og Misjon (SSM). Kirkerådet henvendte seg ved årsskiftet til hver organisasjon for å undersøke hvor mange avtaler de har med menigheter i Den norske kirke. Totalt sett rapporterte de 934 avtaler, der NMS står for 558 av dem. Legger en dette til grunn, vil omkring halvparten av alle misjonsavtaler være mellom Den norske kirke og NMS.

Menigheter viser sitt engasjement for misjon på ulike måter. En måte å vise sitt engasjement er å inkludere tematikken i gudstjenestene.

I 2017 ble det holdt 448 økumeniske gudstjenester, med 52 136 deltakere, en mindre økning fra 2016. Temagudstjenester med fokus på miljø, internasjonal diakoni og/eller misjon økte fra 927 gudstjenester i 2016 til 1 285 i 2017, med tilsvarende økning i deltakerantall til 108 309. Dette er gledelig.

B.3.9 Kirke og kultur

Resultatmål: Kirken gir rom for ulike kunst- og kulturuttrykk

Tabell 16 Ulike former for kunst- og kulturuttrykk

Menigheter med	2016	2017	Endring
Babysang	692	706	14
Eldretreff	595	612	17
Barnekor	1 064	1 067	3
... med antall medlemmer	21 452	20 103	-1 349
Voksenkor	624	618	-6
.. Med antall medlemmer	14 390	14 464	74
Konsert i regi av menigheten	6 201	6 848	647
... med antall deltakere	657 693	683 561	25 868
Konsert i regi av andre	3 922	4 177	255
... med antall deltakere	702 334	755 469	53 135
Kulturarrangement i regi av menigheten	2 181	2 195	14
... med antall deltakere	324 778	204 822	-119 956
Kulturarrangement i regi av andre	681	674	-7
... med antall deltakere	84 707	68 221	-16 486
Åpen kirke	414	456	42

Kilde: SSB. Tallene er foreløpige.

Vi konstaterer at tiltak som babysang og eldretreff ikke bare er stabile, men øker i antall. Barnekor har en relativt sterk nedgang når gjelder medlemmer, mens voksenkor er temmelig stabile i antall og medlemmer.

Antall konserter og andre kulturarrangementer har i flere år vist en jevn oppgang. Dette gjelder i 2017 særlig for konserter i regi av menigheten, som viser en oppgang på 10 % fra året før. 6.846 konserter ble holdt i menighetens regi i 2017 og disse samlet tilsammen 683.329 deltakere. I Bjørgvin bispedømme ble det holdt hele 1.106 konserter i menighetenes regi.

Konserter i regi av andre steg på landsbasis med 6 % og samlet hele 702.334 deltakere. Generelt har slike konserter et høyere antall deltakere. Andre typer kulturaktiviteter sank imidlertid i 2017; det gjelder både arrangementer i regi av menigheten og i regi av andre. Mange arrangement i forbindelse med reformasjonsjubileet er ikke blitt registrert her. I et lenger perspektiv blir det interessant å se om dette er periodemessige svingninger eller en tydelig trend.

B.3.10 Økumeniske perspektiver på reformasjonsmarkeringen 2017

Reformasjonsjubileet ble markert i det første året etter endringene i stat-kirke-relasjonen 1. januar 2017. Kirkereformatoren Martin Luthers 95 teser mot avlatshandelen ble starten på dype endringer i det europeiske kulturelle, religiøse og politiske landskapet. De ferske endringene Den norske kirkes relasjon til staten, er konsekvensen av aktuelle endringer i det norske kulturelle, religiøse og politiske landskapet.

Holdningen til reformasjonen er ulik i norske kirker, Men likevel valgte Norges Kristne Råd og hovedkomiteen for reformasjonsmarkeringen å etablere et felles nettsted, reformasjon2017.no.

Fire søndager ble reformasjonsmarkeringens fire hovedtema løftet frem:

- Søndag 27. august – tema: *Nåden alene*
- Søndag 17. september – tema: *Skaperverket er ikke til salgs*
- Søndag 15. oktober – tema: *Frelsen er ikke til salgs*
- Søndag 19. november – tema: *Mennesker er ikke til salgs*

Det Lutherske Verdensforbund og Norges Kristne Råd la føringer for at reformasjonsmarkeringene i størst mulig grad skulle være økumenisk orientert. Erfaringene fra 2017 er litt blandet når det gjelder konkret samarbeid med andre kirkesamfunn. Men flere steder har det vært økumeniske arrangementer og gudstjenester lokalt.

Den viktigste økumeniske markeringen ble likevel gudstjenesten i Nidarosdomen 31. oktober, der den katolske biskop Bernt Eidsvig ledet trosbekjennelsen og representanter for fem kirkesamfunn uttrykte vilje til å stå sammen: «Vi, kristne fra ulike kirkesamfunn, vil alltid ta utgangspunkt i det som forener oss og ikke i det som skiller oss, slik at vi kan styrke det vi

har felles, uansett hvor lett det er å fokusere på forskjellene.» Forholdet til Den katolske kirke og det økumeniske klima generelt er betydelig bedret de siste årene.

Mellomkirkelig råd, Samarbeid menighet og misjon (SMM), paraplyorganisasjonen Digni, Kirkens Nødhjelp, og Norske Kirkeakademier gikk sammen om å sette søkelys på hvordan den lutherske arven har bidratt til frigjøring og myndiggjøring av mennesker både i Norge og andre land, og bevisstgjøre på hvordan vi forvalter og videreutvikler denne arven. En artikkelsamling, paneldebatter og folkemøter i ni bispedømmer var noen av virkemidlene.

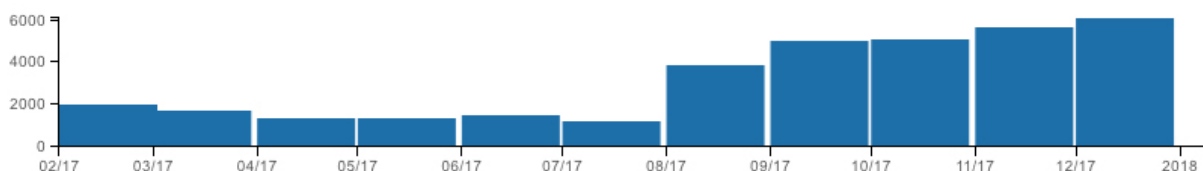
Den norske kirke var godt representert på generalforsamlingen til Det lutherske verdensforbund (LVF) i Windhoek, Namibia, hvor hovedtema var «*Frigjort av Guds nåde*». Et høydepunkt var jubileumsgudstjenesten i anledning 500-årsjubileet. Det var interessant å merke at denne generalforsamlingen i mindre grad enn de tidligere var preget av hvite (mannlige) lutheranere fra nord. At LVF er et globalt fellesskap kom klart frem gjennom mangfoldet av dem som tok ordet; også mange kvinner og ungdommer var aktive. Den norske kirke både bidro med engasjement, faglighet og økonomiske bidrag til gjennomføringen.

B.3.11 Kommunikasjonsarbeid

Resultatmål: Antall treff på nettsider

Kirkerådets kommunikasjonsavdeling arbeider med intern og ekstern kommunikasjon for alle deler av Den norske kirkes nasjonale sekretariat. Flere tema har preget kirkens kommunikasjonsarbeid i 2017, i form av blant annet mediasaker, kronikker og leserinnlegg: Skillet mellom stat og kirke, innføring av liturgi for likekjønnet vigsel, ny lov om tros- og livssynssamfunn, reformasjonsmarkeringen og finansiering er noen sentrale stikkord. Samarbeidet med kommunikasjonsfaglig ansvarlige ved bispedømmekontorene og en del større kirkelige fellesråd er ytterligere styrket i 2017, med faglig utveksling og samarbeid. Dette dreier seg blant annet om bruken av felles kommunikasjonskanaler, som nettsidene under kirken.no, Kirkebakken (intranett) og sosiale mediekkanaler.

Kirkerådets overvåking av norske medier viser følgende totaltall for 2017:

Figur 8: Medieomtale fordelt på måneder i 2017

Antallet treff på «Den norske kirke» i radio, TV og aviser (både nettaviser og papiraviser): 35123 artikler (1. januar- 31. desember 2017).

Sidevisninger for hele kirken.no-systemet økte med 16,65 % fra 2016 til 2017.

2017 - 8 127 639 sidevisninger
2016 - 6 967 693 sidevisninger
2015 - 6 316 867 sidevisninger

Antallet brukere økte med 14,77 % fra 2016 til 2017.

2017 - 1 285 941 brukere
2016 - 1 120 454 brukere
2015 - 783 016 brukere

Antallet brukersesjoner økte med 26 % fra 2016 til 2017.

2017 - 2 397 810 brukersesjoner
2016 - 1 901 917 brukersesjoner
2015 - 1 396 349 brukersesjoner

Den nasjonale nettsiden som hadde størst økning i besøkstall fra 2016 til 2017 (24 % økning), var kirken.no/daap. Den siden hadde i 2017 61 998 sidevisninger mot 49 992 i 2016.

Den nasjonale nettsiden som hadde størst nedgang i besøkstall fra 2016 til 2017 (73 % nedgang), var kirken.no/medlem Den siden hadde i 2017 75 056 sidevisninger mot 275 393 i 2016. Bakgrunnen for det høye tallet for 2016 er at online-portalen for inn- og utmelding av Den norske kirke ble etablert på kirken.no i 2016.

Den nasjonale tilretteleggingen av reformasjonsåret la vekt på å gi oversikt over de mange lokale og regionale initiativene. Disse ble systematisk presentert på nettsiden, og omkring 115 begivenheter var med. Som nedtelling til kvinnedagen 8. mars hadde Kirkerådet utfordret 50 kvinnelige teologer, prester og biskoper til å skrive en liten tekst om hvordan reformasjonen er relevant i deres tjeneste. Disse tekstene ble publisert på kirken.no i perioden 18. januar til 8. mars.

Kirken skal være til stede der folk er – og kirkens digitale satsing handler om folk. Kirkerådets kommunikasjonsavdeling har fortsatt den strategiske digitale satsingen, med det resultat at Den norske kirkes digitale kirkerom vokste ytterligere i 2017. Dette er viktig, fordi det digitale kirkerommet er med på å møte et åndelig behov hos mennesker som ikke kan eller ikke vil gå i kirken, og kan bidra til en bedre kontakt mellom menigheten og kirkens medlemmer.

Aktiv og strategisk bruk av sosiale medier (SoMe) er blitt enda viktigere. Den norske kirkes sentralt administrerte konti på Facebook, Twitter og Instagram benyttes målbevisst overfor ulike grupper. Fortsatt er Facebook den viktigste SoMe-kanalen for Den norske kirke, som siden mars 2015 har økt antallet følgere fra 1300 til 18000 (pr. februar 2018). En utfordring har vært å nå frem til unge mennesker. Derfor er det i 2017 utarbeidet et nytt konsept på kirkens instagram-konto for unge mellom 15-25. dette vil bli lansert i 2018.

Kirkerådet har i mange år samarbeidet med Sjømannskirken om nettprestene på nettkirken.no. Prester som nå er aktive i chatten, sier at denne formen for sjelesorg har

åpnet for samtaler de aldri ellers deltar i. Nettprestene har lenge opplevd at behovet er langt større enn tilbudet. I 2017 ble dette samarbeidet nok en gang styrket, gjennom økt økonomisk støtte fra Kirkerådet. Dette har ført til at flere prester har blitt trukket inn og at åpningstidene for chat er blitt utvidet.

B.4 Rekruttering

Strategisk mål: Flere får lyst til å jobbe i kirken

Oppmerksomheten omkring rekruttering har vært høy, og det er et utvilsomt behov for en større og mer samordnet satsing på rekruttering til stillinger i Den norske kirke. Etter mange år med sviktende rekruttering til kirkelige utdanningsinstitusjoner og langt færre nyutdannede enn avgangen til pensjon og andre stillinger, ble det i 2017 vedtatt et større rekrutteringsprosjekt. Kirkerådet opprettet tre prosjektstillinger på slutten av året og rekrutteringsprosjektet settes i gang 1. halvår 2018.

B.4.1 Vigslinger

Resultatmål: Rekrutteringen til vigslede stillinger styrkes.

Det totale antall vigslinger er relativt jevnt, 50 vigslinger i 2017 mot 52 i 2016. Det er en nedgang på ca 10 % i prestevigslinger, 34 i 2017 mot 37 i 2016. Med en fratreden til pensjon eller stillinger utenfor kirken på totalt 58 tydeliggjøres behovet for satsing på nyrekruttering til kirkelige stillinger. Statistikken viser samtidig en nedgang på avtalefestet pensjon (AFP) (fra 23 i 2016 til 19 i 2017) og alderspensjon (30 i 2016 og 19 i 2017). Tallene for 2016 var relativt høye og kan relateres til virksomhetsoverdragelsen 1.januar 2017. Tallene kan også tolkes i tråd med nasjonale målsettinger om at flere blir stående lengre i arbeid.

B.4.2 Frivillige medarbeidere

Resultatmål: Flere engasjeres i frivillig tjeneste i kirken.

Tabell 17: Antall frivillige sortert på type frivillighet

	2016	2017	Differanse
Totalt antall frivillige	93 424	97 372	3 948
i gudstjeneste-feiringen	36 638	38 200	1 562
i barnearbeid	18 684	18 713	29
i menighetens ungdomsarbeid	15 423	15 881	458
i diakonale arbeid	16 851	17 365	514
i kultur- og konsertarbeid	14 122	15 355	1 233
i komité- og utvalgsarbeid ...	21 921	21 658	-263
... herav i menighetsråd	10 292	10 155	-137
Frivillige i annet arbeid	21 359	20 815	-544

Kilde: SSB. Foreløpige tall.

Kirken har et stort antall frivillige medarbeidere, og tallet øker fra år til år, i 2015 angir statistikken totalt 92 115. Det er i gudstjenestefeiringen vi finner flest frivillige deltakere. Det er grunn til å anta at mye skyldes den nye gudstjenesteordningen som legger stor vekt på involvering. Over 10 000 mennesker er aktive i menighetsråd rundt omkring i landet og godt over 17 000 er engasjert i menighetenes diakonale arbeid.

25 956 ulønnende medarbeidere var involvert i trosopplærings arbeidet, det vil si gjennomsnittlig 21,5 ulønnende medarbeidere per sokn.

B.4.3 Utlysinger, søknader og tilsetninger i prestestillinger

Tabell 18: Oversikt over utlysninger, søknader og tilsetninger.

Bispedømme	Utlyste stillinger		Antall søknader		Søknader per stilling		Stillinger lyst ut flere ganger		Antall tilsetninger	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Agder og Telemark	13	14	66	46	5,1	3,3	2	1	10	12
Bjergvin	15	7	56	18	3,7	2,6	2	0	12	6
Borg	16	10	126	61	7,9	6,1	0	0	16	9
Hamar	18	33	53	84	2,9	2,5	0	10	17	21
Møre	9	9	26	15	2,9	1,7	3	4	9	6
Nidaros	16	23	50	53	3,1	2,3	1	3	11	11
Nord-Hålogaland	6	19	21	45	3,5	2,4	2	6	3	11
Oslo	8	18	80	130	10	7,2	0	0	8	14
Stavanger	14	8	62	44	4,4	5,5	1	0	11	8
Sør-Hålogaland	23	17	52	47	2,3	2,8	3	5	11	17
Tunsberg	13	11	52	63	4	5,7	0	1	8	11
Total	151	169	644	606	4,3	3,6	14	30	116	126

Kilde: Bispedømmerådene

Antall utlyste stillinger har sunket, mens antallet søknader per stilling har økt. Oslo og Borg har klart flest søknader med henholdsvis 10 og 8 per stilling. At antallet stillinger som er lyst ut flere ganger har mer enn halvert seg, reflekterer også det faktum at flere bispedømmer velger å la stillinger stå ubesatt. Det henvises til del C.3 for ytterligere vurderinger av bemanningssituasjonen.

B.4.4 Lønnsutvikling – fordelt etter stillingskategorier

Tabell 19: Lønnsutvikling sortert på stillingstype

	Prester			Administrasjon	
	2017	Endring		2017	Endring
Prost	796 751	2,12 %	Ledere	736 122	5 %
Sokneprest	623 798	2,63 %	Rådgiver	549 312	0,05 %
Kapellan	548 435	0,89 %	Konsulent	477 684	2 %
Prostiprest	593 918	2,33 %			
Seniorprest	627 133	2,94 %			
Spesialprest	610 396	1,45 %			
Alle	623 782	2,33 %	Alle	589 601	3,80 %

Kilde: Kirkerådet

Tabellen viser nettoutviklingen i lønn per stillingsgruppe. Gruppen ledere har fått en økning over gjennomsnittet på bakgrunn av en helhetsvurdering av stillingene i det nye rettssubjektet. Kirkerådet legger foreløpig rapport fra Teknisk beregningsutvalg til grunn for å sammenligne lønnsveksten i kirken med andre. Tradisjonelt kan det være naturlig å

sammenligne med lønnsveksten for øvrige ansatte i offentlig sektor. Årslønnsveksten fra 2016 til 2017 i det statlige tariffområdet er av TBU anslått til 2,3 %.

C Utvalgte tema 2017

Et aktivt barne- og ungdomsarbeid står sentralt i oppslutning om og rekruttering til deltakelse i alle kirkens aktiviteter og tjenester. Tall og rapporter de siste årene gir grunn til uro. Derfor har vi i år valgt å fokusere på kirken og barn og ungdom i bred forstand: samarbeid mellom kirken og skolen, tilbud og aktiviteter i menighetenes regi, samt noe om utviklingen i barne- og ungdomsorganisasjonene. I neste omgang er arbeidet innen disse områdene vesentlig for rekruttering til kirkelige stillinger.

C.1 Samarbeid mellom kirke og skole

Den norske kirke er til stede i alle lokalsamfunn med kirkehus og kirkegårder, steder som formidler tradisjon, historie, kultur og levende tro. Kirkens medarbeidere med sin fagkompetanse er ressurspersoner som skolen og barnehagen kan velge å benytte seg av i sitt pedagogiske arbeid. Når de samarbeider med kirken, skjer det med utgangspunkt i barnehagens og skolens planverk. Kirken ser det som del av sitt samfunnsoppdrag å være en god samarbeidspartner for skolen og barnehagen som faglig ressurs.

Både barnehagens og skolens planverk er nå i endring, og både Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn bidrar med faglige innspill i høringsprosessene. Når de nye planene foreligger, må kirkens medarbeidere bli oppdatert på hvilke muligheter og rammer for samarbeid disse planene gir.

C.1.1 Barnehage- og skolegudstjenester

Tabell 20: Gudstjenester for barnehagebarn og skolebarn/ungdom

	<i>Gudstjenester for barnehagebarn</i>	<i>Deltakere</i>	<i>Endring antall gudstjenester</i>	<i>Endring antall deltakere</i>
2017	1 410	105 152	2 %	-4 %
2016	1 386	109 752	4 %	2 %
2015	1 334	108 012	-7 %	-7 %
2014	1 438	115 604		
	<i>Gudstjenester for skolebarn</i>	<i>Deltakere</i>	<i>Endring antall gudstjenester</i>	<i>Endring antall deltakere</i>
2017	2 881	549 179	1 %	-1 %
2016	2 849	552 509	-1 %	0 %
2015	2 874	551 990	-2 %	-5 %
2014	2 935	580 608		

Kilde: SSB – midlertidige tall.

Antallet barnehage- og skolegudstjenester er relativt stabilt i perioden 2014-2017. Antallet deltakere har sunket noe i samme periode. Det ser ikke ut til at Utdanningsdirektoratets anbefaling om aktiv påmelding til skolegudstjenester høsten 2016 har medført at vesentlig færre elever deltar på skolegudstjenester. Nidaros bispedømmeråd melder på grunnlag av

prostenes rapporter at aktiv påmelding til kirkelige tilbud slår svært forskjellig ut når det gjelder deltakelse. Noen steder øker det foresattes bevissthet, uten at det blir færre deltagere, mens andre synes å se at oppslutningen synker.

Kirken inviterer barnehage- og skolebarn til gudstjeneste i høytidene for at de kan erfare hvordan de kristne høytidene feires og lære om innholdet. Når skolen deltar på gudstjeneste, er dette som en del av skolens generelle kultur- og tradisjonsformidling, ikke som del av KRLE-faget.

C.1.2 Besøk i kirke og besøk fra kirkelig medarbeider

Tabell 21: Samarbeid mellom skole og barnehage utenom gudstjeneste

	Besøk i kirke utenom gudstjeneste						Besøk av kirkelig medarbeider					
	Antall besøk fra barnehager			Antall besøk fra skoler			Antall besøk i barnehager			Antall besøk i skoler		
	2016	2017	Endring	2016	2017	Endring	2016	2017	Endring	2016	2017	Endring
Agder og Telemark	419	347	-17 %	367	416	13 %	140	133	-5 %	254	246	-3 %
Bjørgvin	434	403	-7 %	339	281	-17 %	241	200	-17 %	320	304	-5 %
Borg	441	456	3 %	322	341	6 %	198	182	-8 %	328	304	-7 %
Hamar	121	114	-6 %	176	134	-24 %	145	163	12 %	126	141	12 %
Møre	261	234	-10 %	212	205	-3 %	140	104	-26 %	156	163	4 %
Nidaros	238	208	-13 %	246	244	-1 %	139	141	1 %	161	125	-22 %
Nord-Hålogaland	151	158	5 %	111	99	-11 %	80	63	-21 %	131	113	-14 %
Oslo	331	253	-24 %	267	209	-22 %	226	216	-4 %	85	87	2 %
Stavanger	447	521	17 %	314	303	-4 %	150	165	10 %	215	218	1 %
Sør-Hålogaland	176	130	-26 %	146	133	-9 %	115	108	-6 %	131	107	-18 %
Tunsberg	283	384	36 %	245	270	10 %	231	231	0 %	174	164	-6 %
Totalsum	3302	3208	-3 %	2745	2635	-4 %	1805	1706	-5 %	2081	1972	-5 %

Kilde: SSB – Foreløpige tall. Tabellen angir antall besøk av én eller flere klasser/grupper i kirke utenom gudstjeneste, samt antall besøk av prest eller annen kirkelig medarbeider i barnehage og skole.

Noen bispedømmer har store utslag, både i økning og nedgang fra 2016-2017, i antall kirkebesøk for barnehager og skoler. Hovedinntrykket er likevel at antallet besøk i kirken fra skoler og barnehager holder seg relativt stabilt, med en svakt nedadgående tendens. Der det er nedgang i antall besøk bør årsakene til dette undersøkes nærmere. Det kan være uttrykk for lavere etterspørsel fra barnehage og skole, men det kan også være uttrykk for redusert kapasitet fra kirkens side. Noen proster nevner dette som en årsak i sine rapporter. Usikkerhet rundt retningslinjene og bekymring for negative reaksjoner fra foreldre kan også føre til at skoler og barnehager velger bort samarbeid med kirken.

Formaliserte planer for samarbeidet bidrar til avklarte rammer og gjør kontakten mellom kirken og skole/ barnehage mindre personavhengig.

C.2 Barne- og ungdomsarbeidet i menighetene

C.2.1 Tilbud til unge 13-17 år, enkelttiltak og kontinuerlige

Tabell 22: Oversikt over ulike typer trosopplæringstiltak for aldersgruppen 13-17 år

	Kontinuerlige tilbud for 13-17 år, antall			Enkelttilbud for 13-17 år, antall			Lederkurs for unge 13-17 år, antall		
	2016	2017	Endring	2016	2017	Endring	2016	2017	Endring
Agder og Telemark	74	94	27 %	93	76	-18 %	64	50	-22 %
Bjørgvin	105	134	28 %	68	110	62 %	65	63	-3 %
Borg	148	80	-46 %	65	54	-17 %	119	69	-42 %
Hamar	56	24	-57 %	50	24	-52 %	89	49	-45 %
Møre	37	52	41 %	31	24	-23 %	25	14	-44 %
Nidaros	45	39	-13 %	19	18	-5 %	63	51	-19 %
Nord-Hålogaland	25	25	0 %	17	15	-12 %	23	22	-4 %
Oslo	96	65	-32 %	71	78	10 %	52	68	31 %
Stavanger	139	152	9 %	57	68	19 %	75	94	25 %
Sør-Hålogaland	26	28	8 %	28	18	-36 %	25	41	64 %
Tunsberg	45	47	4 %	34	44	29 %	60	40	-33 %
Totalsum	796	740	-7 %	533	529	-1 %	660	561	-15 %

Kilde: SSB – Foreløpige tall.

Kirkelig årsstatistikk inneholder informasjon om menighetenes tilbud til unge i aldersgruppen 13-17 år og unge voksne 18-30 år. Her skal tilbud som ikke rapporteres med timer og oppslutning i menighetenes trosopplæringsplan legges inn.

740 (796) menigheter rapporterer at de hadde kontinuerlige tilbud til aldersgruppen 13-17 år i 2017, med til sammen 15 422 (15 247) deltakere og 529 (533) menigheter hadde enkelttiltak med 10 722 (11 162) deltakere. (2016-tall i parentes)

Antall menigheter som tilbyr lederkurs for aldersgruppen 13-17 år som er rapportert i kirkelig årsstatistikk har gått ned fra 660 i 2016 til 561 i 2017, en nedgang på 15 % på landsbasis. Nedgangen kan skyldes at flere menigheter rapporterer tiltaket i planverktøyet for trosopplæring og ikke i kirkelig årsstatistikk. Det er grunn til å tro at det er en del dobbelrapportering på dette punktet.

Hvis nedgangen i antall tilbud til ungdom er uttrykk for at dette nedprioriteres i menighetene, er det bekymringsfullt av flere grunner: For å kunne gjennomføre intensjonene i trosopplæringen om barn og unges medvirkning og for å få til levedyktig ungdomsarbeid er det nødvendig å fokusere på ungdoms frivillighet. Lederkurs gir vekst og læring, og mange unge blir motivert til å velge kirkelige utdanning ved å få opplæring og ansvar i kirkens barne- og ungdomsarbeid.

Det er krevende for menighetene å få bred oppslutning om trosopplæringstiltak for ungdom etter konfirmasjon. Menighetenes rapporter viser at det gjennomføres få tiltak for aldersgruppen 16 til 18 år og at oppslutningen er lav om de tiltakene som gjennomføres. Nesten halvparten av de planlagte tiltakene for denne aldersgruppen ble avlyst i 2017.

Kirkerådet arbeider i årene 2016/2017/2018 med å utvikle «byggeklosser» for trosopplæring i årene etter konfirmasjon og samarbeider med bispedømmerådene om å stimulere til at menighetene styrker innsatsen på trosopplæring i ungdomsfasen. Stavanger bispedømmeråd reflekterer rundt dette i sin årsrapport: «*Fleire av kyrkjelydane seier at dei ikkje rapporterer på dei tiltaka dei har for ungdom, fordi dei ser at breidda av ungdom ikkje deltek. Kyrkjerådet har utvikla opplegg for fleire tiltak for ungdomar i alderen 15-18 år dei siste åra. Det vil vera viktig å implementera desse nye tiltaka i sokna. Med gler oss over at tala aukar med 1 % frå 2016-2017, samtidig er det ikkje tvil om at det trengst ei målretta satsing på denne målgruppa, både frå Kyrkjerådet og Stavanger Bispedømmeråd.*»

C.2.2 Tilbud til unge voksne 18-30 år, enkelttiltak og kontinuerlige

Kirke 18-30 har vært et satsningsområde i Den norske kirke i flere år og var sak på Kirkemøtet i 2013. Kun 182 av landets 1204 menigheter rapporterer i kirkelig årsstatistikk at de har kontinuerlige opplæringstilbud eller diakonale tilbud til unge voksne. 111 menigheter melder at de tilbyr 189 enkelttilbud og 86 rapporterer at de tilbyr 94 lederkurs for unge voksne. Om dette er tilbud særlig rettet mot unge voksne eller om tilbudene omfattes av menighetens øvrige tilbud til voksne, øvrig ungdomsarbeid eller tilbud uavhengig av alder, som f.eks gudstjeneste, bibelgrupper eller diakonale tilbud, sier ikke statistikken noe om. En positiv effekt av at tallene etterspørres, er at menighetene utfordres til å tenke gjennom om unge voksne i særlig grad omfattes av menighetens virksomhet.

Unge pådrivere

På bakgrunn av tall fra kirkevalget i 2015, sitter det 385 personer under 30 år i menighetsråd. Unge voksne i rådsstrukturen i Den norske kirke er utfordret til å være pådrivere for kirkens arbeid for unge voksne. Ungdommens kirkemøte (UKM) i 2017 vedtok at alle ungdomsråd skal kartlegge status og muligheter for arbeid blant 15-18 og 18-30 i sitt bispedømme i 2018, og at dette følges opp som sak på UKM i 2018.

KIFO-rapport 2017:3 «Unge voksne og Den norske kirke»

KIFO (Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning) ga nylig ut rapporten «Unge voksne og Den norske kirke. Medlemskap, tro og tilhørighet.» Rapporten viser ikke noen entydig sammenheng mellom alder, tro og tilhørighet, men gir noen interessante opplysninger om de unge medlemmene i Den norske kirke. De vanligste interaksjonsflatene med unge voksne er kirkelige handlinger som dåp, konfirmasjon og bryllup. Det er særlig grunner som høytid, fellesskap og stillhet de unge voksne oppgir som grunner til å oppsøke kirken. I følge KIFO-rapporten har de mellom 24-29 år lavest grad av tilhørighet til Den norske kirke og deltar i minst grad i gudstjeneste. Et overraskende funn er at av aldersgruppen 18-24 er det 3,7 % som oppgir at de deltar i gudstjeneste hver uke eller nesten hver uke. Det er kun de over 70 år som deltar mer.

I forbindelse med kirkelige handlinger møter kirken mange unge voksne. Gjennom gode forberedelsessamtaler, involvering og liturgier kan kirken gi språk og erfaringer som kan bidra til livstolking og livsmestring.

C.2.3 Medlemsutvikling i de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene

Tabell 23: Utvikling i antall medlemmer i de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene.

Organisasjon	2005	2010	2014	2016
ACTA	15055	14518	18033	17089
Changemaker		1005	1117	1052
NMSU	5231	5213	4808	4382
Hekta			1265	2248
ImF-UNG	5497	5792	5819	5522
KRIK	6495	10570	11116	10677
KFUK-KFUM	10133	11221	14651	12910
KFUK-KFUM-speiderne	10548	9479	8055	8261
NKSS	3747	4378	3720	3925
NLM Ung	7146		6785	8006
Skjærgårds LIVE		1120	2963	3605
Søndagsskolen Norge	24246	24424	16823	15460
Ung Kirkesang	5732	6578	6798	6980
Totalsum	94387	94298	101953	100117

Kilde: Fordelingsutvalget.

Det var stor nedgang i antall medlemmer i de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene i perioden 1980-2000, fra 323 000 medlemmer i 1980 til 89 000 medlemmer i 2000. Endringen i medlemsregistrering som konsekvens av medlemsjuks i de politiske ungdomsorganisasjonene på slutten av 90-tallet forklarer noe av denne nedgangen. Men den er også et tydelig uttrykk for at oppslutningen om kristent barne- og ungdomsarbeid gikk vesentlig ned. Den samlede medlemsutviklingen viser en oppadgående kurve fra 2000, men utviklingen er ulik i de forskjellige organisasjonene. ACTA – barn og unge i Normisjon og KRIK – Kristen idrettskontakt har hatt høyest medlemsvekst i perioden 2000-2016, Søndagsskolen har hatt den største nedgangen.

Utfordringer og vurderinger

Man kunne forvente at oppslutningen om kristent barne- og ungdomsarbeid ville øke mer når kirken henvender seg systematisk til alle barn og unge gjennom oppveksten. Det er uforløst potensiale i å knytte tidsavgrensede tiltak sammen med det eksisterende barne- og ungdomsarbeidet. Det må arbeides videre med å finne gode modeller for slikt samarbeid. Et mål for årene fremover er at arbeidet videre med *Strategisk plattform for forpliktende samhandling om Den norske kirkes barne- og ungdomsarbeid* vil øke og styrke samarbeidet mellom flere frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og menigheter i Den norske kirke.

C.2.4 Samisk ungdomsarbeid

Samlingsbasert samisk ungdomsarbeid for Den norske kirke er videreutviklet i samarbeid med menigheter og bispedømmer. To ungdomssamlinger er gjennomført, hvorav den ene som deltakere i felles ungdomscamp på samiske kirkedager med Svenska kyrkan og Evangelisk lutherska kyrkan i Finland.

Facebooksiden «Ung i Sápmi» har blitt brukt som informasjonskanal i ungdomsarbeidet. Unge ledere har fått bruke sine evner og har fått ta lederansvar både i ungdomscamp på samiske kirkedager, i ungdomshelg og på samisk konfirmantleir. Samisk kirkeråd gjorde vedtak om å opprette Samisk ungdomsutvalg (SUNG) i slutten av 2016, og arbeidet kom ordentlig i gang på høsten 2017.

Relevant kontakt med de læstadianske miljøene er et kontinuerlig arbeid. En av SUNGs medlemmer hører til den læstadianske forsamlingen.

C.3 Bemanning - En landsdekkende lokalt forankret folkekirke

Delmål: Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankret folkekirke

I tilskuddsbrevet fra Kulturdepartementet av 14. mars 2017 står det under kap 2.2.1 en beskrivelse av hva departementet legger i det uttrykte målet at Den norske kirke skal være landsdekkende:

«Den norske kirke skal videreføres som en levende og åpen folkekirke, kjennetegnet ved at den samler bred deltakelse, at den er relevant for kirkens medlemmer gjennom livet og at medlemmene gjør aktiv bruk av dens tjenester. Det er departementets mål at kirken skal ha slike rammer for sin virksomhet at den kan opprettholde sin tilstedeværelse, sin tilgjengelighet og sitt tjenestetilbud over hele landet. Det innebærer at kirkens medlemmer i sitt lokalsamfunn skal ha tilgang på gudstjenester og et trosopplæringstilbud, ha muligheten til å få døpt sine barn, bli kirkelig konfirmert, viet og gravlagt.»

Det er i det følgende valgt å legge inn faktorer som viser tilgjengelige ressurser og utnyttelse av disse i forhold til dette målet.

Et element som angår begrepet 'landsdekkende' er omtalt tidligere. Tabell 6 på side 11 som viser gjennomsnittlig gudstjenestefrekvens på søn- og helligdag per sokn viser at noen bispedømmer har under 50 % frekvens med gudstjenester per sokn. Det kan da reises et spørsmål om kirkens medlemmer har tilstrekkelig tilgang på gudstjenester i sitt lokalsamfunn.

Det er svært komplisert å få et helhetlig og korrekt bilde av den totale bemanningssituasjonen i rettssubjektet Den norske kirke. Det er i år gjort et grundig arbeid for å legge en mal som vil gi oss et bedre sammenligningsgrunnlag fra og med årsrapport for 2018. Det er svært viktig å se flest mulig faktorer i sammenheng både for statistikkgrunnlagets skyld og for å gi gode styringsverktøy i bispedømmene, og for å bidra til et hensiktsmessig underlag for kommende prosesser vedrørende fordelingsnøkler og effektivisering. Vi har i år valgt å inkludere tall på bispedømmenivå for å nyansere bildet.

C.3.1 Presteskap og administrasjon

Tabell 24: Oversikt bemanning per 31.12.2017

	Faste årsverk			Vakanser		Nedbemanning siden 2016		Eksternt finansierte	
	Adm	Prester	Totalt	Adm	Prester	Adm	Prester	Adm	Prester
Agder og Telemark	15,4	127,6	143	1,0	0,0	0	2	0,8	3,65
Bjergvin	13,3	152,2	165,5	1,5	7,5	1	2	1,1	2,5
Borg	11,6	133,8	145,4	1,1	19,8	0	0	0,25	0
Hamar	13,1	104,3	117,4	0,4	4,0	1	3,75	0	0
Møre	13,75	70,8	84,55	0,0	3,0	0	2	0,75	0,25
Nidaros	13,3	111,85	125,15	1,8	14,5	0,5	0	0,5	1
Nord-Hålogaland	14,8	74,12	88,92	0,2	18,0	0	0	0,45	0
Oslo	22,3	145,4	167,7	0,0	0,0	0	3	0	6,55
Stavanger	14,25	93,75	108	0,0	0,0	0,45	1		
Sør-Hålogaland	13,95	68,6	82,55	0,0	16,0	0	4,5	1,8	0,5
Tunsberg	15	116,8	131,8	0,5	6,0	0	2,25	0,5	0,6
Kirkerådet	69,6	0	69,6	1,0	0	0	0	0,85	0
Døveprostiet	5,5	8	13,5	1	3	0	0	0	0
Nasjonalt	235,85	1207,22	1443,07	8,5	91,8	2,95	20,5	7	15,05

Kilde: Kirkerådet. Beregningsgrunnlag: Fast ansatte som mottar lønn pr. 31.12.2017. Årsverk som helt eller delvis er tilskudsfinansiert er med i tallene over. Årsverk i administrasjon omfatter årsverk i bispedømmerådene og prostesaksbehandlere med bispedømmerådet som arbeidsgiver. Svalbard kirke, KUN og 2,2 årsverk kirketolker i Nord-Hålogaland er ikke inkludert i oversikten. Fra Sørsamisk menighet er kun presteårsverket regnet med. Renholdere der disse finnes, er ikke tatt med.

Lønssystemet gir et beregningsgrunnlag i årsverk basert på fast ansatte som mottar lønn per 31.12.2017. I bispedømmene er det av ulike grunner mange stillinger som står vakante eller ubesatte. En vanlig årsak er at den økonomiske situasjonen tilsier innsparing, som man så velger å gjøre gjennom styrt vakanse gjennom hele året eller over kortere tid. Derne st sliter flere bispedømmer med å få tilstrekkelig kvalifiserte søkere til stillinger. Vikarer i form av midlertidige stillinger, kortidsvikariater og enkelttjenester dekker opp en god del av vakansene. I tabellen over er det innhentet opplysninger fra hvert enkelt bispedømme. Dette sammenligningsgrunnlaget er det beste vi har, selv om det ikke er presist.

Vi har valgt ikke å sette inn 2016 tall, siden utregningsmåten er ulik, men vi leser av tabellen at bispedømmene har nedbemannet med 20,5 faste presteårsverk i 2017 og 3 årsverk i administrasjonen. Alle bispedømmer har vært og er i omstillingsprosesser når det gjelder ressursbruk, og de fleste planlegger ytterligere kutt i faste årsverk.

De bispedømmer som melder om utstrakt bruk av styrt vakanse er Borg, Nidaros, Nord-Hålogaland og Sør-Hålogaland. De to siste har i tillegg store utfordringer med rekruttering. Sør-Hålogaland skriver de har god tilgang på vikarer. I 2017 var det 41 ulike vikarer, i tillegg til stiftspraksiskandidatene.

Bispedømmerådene må til enhver tid vurdere fordelene og ulempene knyttet til både vakansestyring og fast nedbemanning. Erfaringer tilsier at et høyt antall vakanser gir manglende forutsigbarhet og mer slitasje.

C.3.2 Ekstratjenester

Tabell 25: Antall ekstratjenester til gudstjenester, gravferd og vielser.

	Vielser	Gravferd ved andre	Gravferd ved prest	Gudstjenester ved andre	Gudstjenester ved prest
Agder og Telemark	57	32	56,5	49	62
Bjørgvin	27	9	20	14	14
Borg	48	7	45	29	52
Hamar	15	3	20	20	79
Møre	10	48	12	28	16
Nidaros	3	6	11	56	30
Nord-Hålogaland	0	4	4	15	17
Oslo	91	14	217	1	106
Stavanger	62	8	105	25	130
Sør-Hålogaland	9	1	33	18	48
Tunsberg	31	6	20	8	49
Totalsum	353	138	543,5	265	604

Kilde: Kirkerådet

Tabellen viser antall gudstjenester, gravferder og vielser som ble utført av andre enn fast tilsatte i 2017. Antallet ekstratjenester som er utført skal i utgangspunktet være eksklusive pensjonister. Sammenlignet med 2016 er det totale antallet økt med ca 100. Stavanger og Oslo skiller seg ut med høye tall i alle kategorier.

Tabell 26: Pensjonisters arbeid i timer og tilsv. årsverk

	Pensjonisttimer	Tilsvarende årsverk
Agder og Telemark	6313	3,6
Bjørgvin	8074	4,6
Borg	4375	2,5
Hamar	6362	3,6
Møre	4532	2,6
Nidaros	5101	2,9
Nord-Hålogaland	5970	3,4
Oslo	3375	1,9
Stavanger	4208	2,4
Sør-Hålogaland	8596	4,9
Tunsberg	4981	2,8
Totalsum	61888	35,4

Kilde: Kirkerådet

Vikartjenestene blir ofte dekket opp av pensjonister. Pensjonistene gjør vikartjeneste tilsvarende hele 35,4 årsverk. I 2016 opererte vi med totalsum på 38,7, men grunnlaget for 2017 er noe endret. Utgangspunktet for et årsverk er 1750 timer. Bispedømmene melder om at pensjonistene utgjør en helt nødvendig ressurs for kirken, og de stiller ofte på meget kort varsel.

C.3.3 Medlemmer og kirkelige handlinger per prest

Tabell 27: Medlemmer og kirkelige handlinger per prest

	Antall preste-årsverk	Medlemmer og tilhørige	Guds-tjenester	Konfir-manter	Vielser	Gravferder	Dåp
Agder og Telemark	127,6	2 704	52,9	24,8	7,0	28,8	23,5
Bjørgvin	152,2	3 154	54,1	34,3	5,8	27,5	28,9
Borg	133,8	3 732	49,6	35,7	7,4	33,9	26,7
Hamar	104,3	2 982	55,8	28,6	6,1	36,1	22,3
Møre	70,8	3 010	53,2	35,3	6,0	29,9	29,2
Nidaros	111,85	3 191	51,5	31,6	5,9	29,1	27,4
Nord-Hålogaland	74,12	2 563	56,0	25,0	4,9	25,5	20,8
Oslo	153,4	2 935	37,0	18,3	4,2	24,6	19,7
Stavanger	93,75	3 594	58,6	40,0	8,2	29,2	35,4
Sør-Hålogaland	68,6	2 875	52,6	28,3	5,4	32,1	23,7
Tunsberg	116,8	3 188	47,8	27,6	6,9	35,2	22,5
	1 207,22		50,9	29,6	6,2	30,0	25,3

Kilde: Kirkerådet, SSB og Den norske kirkes medlemsregister. Kolonnen «Medlemmer» inkluderer både medlemmer og tilhørige.

Antall medlemmer og kirkelige handlinger per prest vil i stor grad avhenge av hvilket tall - grunnlag for presteårsverk som anvendes. Vi har valgt å forholde oss til lønssystemets antall faste årsverk, som da ikke inkluderer vikarer og midlertidig tilsatte på den ene siden eller vakante/ubesatte stillinger på den andre. Tallene er dermed bare indikasjoner, slik som det også har vært de foregående år. Ulikhetene bispedømmene i mellom gir en ide om hvordan presteressursene fordeler seg på forskjellige tjenesteområder. For 2016 viser statistikken at det gjennomsnittlig var 3027 medlemmer per prest, mens det for 2017 har økt til 3113. I denne sammenheng er det relevant å nevne nedgangen i medlemstallet i samme tidsrom. 2016 –tallene oppgir gjennomsnittlig antall kirkelige handlinger per presteårsverk til 84,6. Legger vi sammen tjenestene i tabellen for 2017 er tilsvarende tall 91,1.

Ut fra dette kan man tenke seg at arbeidsbelastningen per prest har økt, og /eller at prestene må bruke en større del av sin arbeidstid til gudstjenester og kirkelige handlinger. Her er det behov for videre analyser og vurderinger.

C.3.4 Stillingskategorier – faste prestestillinger

Tabell 28: Fordeling på stillingskategorier i presteskapet

	Proster	Sokne- prester	Kapellaner	Prosti- prester	Senior- prester	Spesial- prester	Sum
Agder og Telemark	10	84,95	17,1	3,5	1	6,5	123,05
Bjørgvin	11	94,5	17,6	6	7,35	14,7	151,15
Borg	9	81	29,5	4,7		7	131,2
Hamar	10	80,55	6	2,5	0,3	3,95	103,3
Møre	7	52	7		3	0,8	69,8
Nidaros	8	79,05	12	4,8	1	5	109,85
Nord-Hålogaland	8	48,6	7	4,52	3	1,5	72,62
Oslo	8	61,4	52,65	5	2	24,45	153,5
Stavanger	9	70,3	5,4	4,05		2	90,75
Sør-Hålogaland	8	46,6	6	4,5	1,5		66,6
Tunsberg	10	74,2	18,4	5,75	4		112,35
Sum	98	773,15	178,65	45,32	23,15	65,9	1 184,17

Kilde: Kirkerådet – Avvik mellom årsverk forklares i differanse mellom uttrekktidspunkt.

Ser vi på tallene vi oppga i 2016, er antall prostiprester redusert fra 65 til 45. Det er i tråd med rapportene fra bispedømmene at det ofte er i denne stillingskategorien at det er mest naturlig å redusere årsverk. Det er 14 færre seniorprester enn i 2016. Antallet kapellaner er stabilt, det samme kan sies om spesialprester.

C.3.5 Alderssammensetningen i prestedtjenesten

Tabell 29: Alderssammensetningen i presteskapet

	Inntil 39 år		40-49		50-59		60 +		Totalt
Agder og Telemark	23	18 %	33	25 %	31	24 %	43	33 %	130
Bjørgvin	21	13 %	33	21 %	50	31 %	56	35 %	160
Borg	15	11 %	35	26 %	40	29 %	47	34 %	137
Hamar	12	10 %	34	30 %	35	30 %	34	30 %	115
Møre	23	32 %	13	18 %	14	19 %	22	31 %	72
Nidaros	18	16 %	29	26 %	32	29 %	33	29 %	112
Nord-Hålogaland	18	22 %	20	25 %	18	22 %	25	31 %	81
Oslo	28	17 %	55	33 %	47	28 %	37	22 %	167
Stavanger	12	12 %	20	20 %	32	32 %	36	36 %	100
Sør-Hålogaland	5	7 %	18	26 %	27	39 %	19	28 %	69
Tunsberg	25	21 %	28	24 %	34	29 %	32	27 %	119
Totalt	200	16 %	318	25 %	360	29 %	384	30 %	1262

Kilde: Kirkerådet

Verdt å merke seg at 30 % av presteskapet er over 60 år (2016: 32 %) og i alderen 50-59 år er det 29 % (2017: 27 %). Det vil si at 59 % av presteskapet er over 50 år. Stavanger (36 %), Bjørgvin (35 %) og Borg (34 %) har høyest antall over 60 år, mens Sør-Hålogaland (39 %) har flest prester 50-59 år. I andre enden av skalaen finner vi Møre med hele 32 % av prestene under 39 år.

Del IV. Styring og kontroll i virksomheten

D. Etablering av rettssubjektet Den norske kirke

Ved virksomhetsoverdragelsen fra 1. januar 2017, ble det vektlagt at kirkens virksomhet og lokale nærvær ikke skulle bli endret. Et viktig perspektiv var at endringene ikke bare handler om Den norske kirkes forhold til staten. De handler vel så mye om hva slags stat den norske staten skal være, og om hvordan staten forholder seg til tros- og livssynssamfunn generelt.

Internt har forvaltningsreformen medført mange nye arbeidsoppgaver i 2017. I løpet av de tre første månedene ble det gjennomført samlinger bispedømmevis med alle ansatte som var virksomhetsoverdratt til Den norske kirke, med informasjon og markering.

Når det gjelder økonomiforvaltning er det etablert nødvendige prosesser med ekstern revisor, gjennomført interimrevisjon halvveis i året og et prøveårsoppgjør i september med godt resultat. Kontrollutvalget er etablert, og har fått sekretariatsbistand fra compliance-miljøet i Opplysningsvesenets fond (OVF). Nye økonomirutiner og nye lønns-, personal-, og regnskapssystemer er tatt i bruk med kontrollfunksjoner og rapportering. System og fullmakter for kapitalforvaltning er etablert. Det jobbes fortsatt med etableringen av internrevisjon, og når det er på plass er alle elementene i økonomiforvaltningen med tilhørende rapporteringer og kontrollmekanismer etablert.

Når det gjelder HR og personalforvaltning er Klagenemnda etablert, og har hatt sine første møter. Alle nødvendige tariffavtaler er forhandlet frem gjennom KA, og Kirkerådet har forhandlet de lokale særavtaler det er behov for etter virksomhetsoverdragelsen. Det er etablert rutiner for rådgivning og varslinger. Det er også etablert nye arenaer for medbestemmelse gjennom kontaktmøte med alle arbeidstakergrupper representert både nasjonalt og regionalt. Det er også etablert vernetjeneste for hele rettssubjektet med hovedverneombud og arbeid i arbeidsmiljøutvalg nasjonalt og regionalt.

Alt i alt er det mange administrative funksjoner som har kommet i gang i 2017, uten at kritiske mangler eller svikt er avdekket.

Den norske kirkes grunnlag

Arbeidet med Den norske kirkes grunnlag, som tidligere har blitt behandlet i Kirkemøtet både i 2014 og 2015, har pågått i et nært samarbeid mellom Bispemøtet og Kirkerådet. Blant annet har det vært gjennomført et faglig seminar med Bispemøtet januar 2017. Dette grunnlaget skal bli det første kapittel i kirkeordningen som Kirkemøtet etter planen skal vedta i 2019 og inneholder de mest overordnede bestemmelsene om kirkens læregrunnlag og dens identitet som trossamfunn. Saken har derfor vært undergitt en særegen behandlingsform, dels at arbeidet har pågått over lang tid og dels at det har funnet sted et nært samarbeid mellom Kirkerådet og Bispemøtet.

Arbeid med Kirkeordningen

I et neste skritt vil færre bestemmelser om kirkens organisering, kirkelig myndighetsutøvelse og rettslig handleevne fastsettes i statens lovgivning om kirken. Tidsperspektivet på denne reformfasen er iverksettelse i 2020. Fasen bygger på den gjennomførte forvaltningsreformen i 2017 og kalles derfor reformfase to. Reformfase to har blitt fulgt opp av departementet, som har sendt ut sitt forslag til hvordan en fremtidig trossamfunnslov kan se ut høsten 2017. Kirkerådet planlegger utsendelse av et høringsforslag til ny kirkeordning sommeren og høsten 2018 som vil bygge på departementets forslag til trossamfunnslov og de vedtak som Kirkemøtet fattet i sak KM 08/16 Veivalg for fremtidig kirkeordning.

Regelverkenes sammenheng

Kirkerådet legger opp til at Den norske kirkes eget regelverk deles inn i tre deler:

- *Den norske kirkes grunnlag* – Første kapittel i Kirkeordningen, overordnet øvrig regelverk
- *Kirkeordningen for Den norske kirke* – øvrig, viktig regelverk knyttet til selve Kirkeordningen
- *Øvrig kirkelig regelverk, underordnet Kirkeordningen* – gitt dels av Kirkemøtet, dels av Kirkerådet, ev også av andre organer.

Andre kirkeordningssaker som har vært utredet i 2017

Forslag til ny valgordning, regler for valg av menighetsråd, bispedømmeråd og Kirkemøte har vært ute til bred høring i 2017. Det har også ordning for utpeking av biskoper, Kirkerådets sammensetning, ny forskrift om Den norske kirkes medlemsregister og utredning om Kirkelig utdanningscenter

E. Mål-, resultat- og risikostyring

For 2017 vedtok Kirkerådet som vanlig et plandokument i sammenheng med budsjettet. Her er vedtatte visjons- og målformuleringer beskrevet, og resultatindikatorer gitt på de ulike områdene. Nye funksjoner, rutiner og oppgaver knyttet til risikostyringen ble etablert gjennom året. Det var laget en egen ROS-analyse for forvaltningsreformen og de nye utfordringene den nye virksomheten sto overfor, og denne har vært fulgt opp tett. På slutten av 2017 ble det utarbeidet nye ROS-analyser for hele virksomheten fordelt på fem ulike områder. Disse ble behandlet av Kirkerådet i januar 2018.

F. HMS/arbeidsmiljø

Fra 1. januar 2017 ble prestetjenesten, bispedømmerådene og Kirkerådet samlet til en virksomhet. Kirkemøtet er den nye virksomhetens øverste myndighet, bispedømmerådene og Kirkerådet er arbeidsgivere regionalt mens Kirkerådet ivaretar felles arbeidsgiverfunksjoner på vegne av virksomheten. Det er etablert arenaer for medbestemmelse gjennom kontaktmøter både sentralt og regionalt. I tillegg er det etablert

et sentralt arbeidsmiljøutvalg, regionale arbeidsmiljøutvalg, sentralt hovedverneombud for hele virksomheten samt hovedverneombud i alle enheter. Virksomheten har fått på plass mål og handlingsplaner for HMS og IA, mal for samarbeidsavtale om HMS mellom bispedømmeråd og kirkelige fellesråd samt rutine for revisjon av systematisk HMS-arbeid i bispedømmene og Kirkerådets sekretariat. Det er også vedtatt rutiner for avviksmelding og varslingsrutiner for virksomhetens 1600 ansatte.

F.1 Sykefravær

Tabell 30: Sykefravær fordelt på stillingsart og kjønn

	Presteskapet			Administrasjon			Alle ansatte		
	Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner	Totalt
Kirkerådet	-	-	-	2,5	5,1	3,9	2,5	5,1	3,9
Døveprostiet	1,0	15,1	7,5	-	-	-	1,0	15,1	7,5
Oslo	3,3	6,1	4,6	2,6	5,4	4,3	3,3	6,0	4,6
Borg	3,0	8,4	4,8	1,1	6,6	3,4	2,8	8,2	4,7
Hamar	5,3	7,2	6,0	0,8	7,9	5,5	5,0	7,3	6,0
Tunsberg	4,2	8,8	5,9	7,5	6,8	7,1	4,5	8,5	6,0
Agder & Telemark	4,4	8,8	5,6	4,3	15,0	7,0	4,4	9,4	5,8
Stavanger	1,5	2,0	1,6	5,8	3,6	4,6	1,9	2,5	2,0
Bjørgvin	6,2	4,8	5,9	1,2	1,3	1,2	5,9	4,2	5,5
Møre	1,1	10,9	3,5	17,4	7,4	12,0	2,5	10,0	4,6
Nidaros	3,1	6,6	4,4	3,1	2,2	2,6	3,1	5,8	4,1
Sør Hålogaland	4,6	4,7	4,7	2,6	16,2	12,4	4,5	7,8	5,9
Nord Hålogaland	2,8	5,7	3,6	0,8	2,7	1,7	2,5	5,0	3,3
Den norske kirke	3,7	7,0	4,8	3,7	6,2	5,0	3,7	6,8	4,8

Kilde: Kirkerådet

Sykefraværet totalt i virksomheten er på 4,8 % for 2017. Dette er en nedgang sammenlignet med fraværet i 2016. Som ellers i arbeidslivet har kvinner høyere sykefravær enn menn. Det er også variasjoner mellom bispedømmene, fra 2,0 % til 7,5 %. Det er langtidsfraværet som slår ut på statistikken, korttidsfraværet er generelt lavt. Den gjennomsnittlige sykefraværsprosenten er relativt lik mellom ulike tjenestegrupper (prester og kontoransatte) men ved noen bispedømmekontor registreres det sykefravær på rundt 12 %. Forklaringen på dette er langtidsfravær og relativt få ansatte.

Virksomheten er IA-bedrift og det er laget både mål og handlingsplan for IA-arbeidet. Fokus er på forebygging av sykefravær samt ekstra fokus på kvinners sykefravær.

F.2 Arbeidsmiljø

Det har i mange år blitt gjennomført en arbeidsplassundersøkelse (APU) blant kirkens prester, og fra 2015 er det også gjennomført en lignende undersøkelse blant prostene. Svarprosenten på disse undersøkelsene er svært høy, 84-90 %. I flere bispedømmer svarer alle prester og proster. Undersøkelsen er et viktig element i bispedømmenes HMS arbeid, og blir grundig fulgt opp av hovedverneombud, lokale verneombud, prostene og

bispedømmekontorene. I det følgende oppsummeres noen tendenser på bakgrunn av gjennomsnittstall fra APU de siste årene. På spørsmål om de det siste året selv har opplevd mobbing/trakassering, svarer ca 4 % av prestene bekreftende. De to siste årene har andelen som oppgir at de har opplevd diskriminering ligget på 3 %. APU er et godt redskap til å avdekke mobbing, trakassering og diskriminering. Bispedømmene har rutine for å følge opp hvert enkelt svar.

Prestene har gått fra å ha avtaleregulert fritid til avtale om arbeidstid fra f2015. Dette har gitt noe utslag i økt opplevelse av forutsigbar arbeidstid og mulighet til å ta ut oppsamlede fridager for arbeidsgruppen, på tross av at det i samme periode oppleves at det knapt er noen endring til å i større grad få tatt ut fritid og oppsparte fridager.

Omkring 17 % av prestene oppgir de har hatt arbeidsrelaterte helseplager. Hele 25-30 % svarer ja til at de har vært på jobb når de «burde vært sykemeldt». Svar på begge disse spørsmålene viser en økning de siste fire årene. Dette er høye tall, og flere tiltak er iverksatt lokalt på ulike nivå i det enkelte bispedømme, i prosti og i stab. På spørsmål om opplevelsen av samarbeidet både med øvrige ansatte i staben og med fellesråd/kirkeverge, har svarene fra prestene holdt seg stabilt positivt de siste 4 årene.

APU-undersøkelsen har kun omfattet prester og vil ikke bli videreført. Den nye virksomheten fra 1. januar 2017 omfatter både prester og kontoransatte i bispedømmerådene og i Kirkerådet. Det arbeides nå med å etablere en medarbeiderundersøkelse for alle ansatte fra 2019.

Det er gjennomført ekstra medarbeiderundersøkelser for alle ansatte i forbindelse med forvaltningsreformen. Vi ønsker å følge de arbeidsmiljømessige konsekvensene av disse endringene gjennom tre medarbeiderundersøkelser. Den første ble gjennomført våren 2015, den andre høsten 2016 og den tredje blir gjennomført våren 2018.

Medarbeiderundersøkelsene vil gi oss informasjon om hvordan endringene oppleves, på nasjonalt plan, i det enkelte bispedømme og i det enkelte prosti/avdeling.

F.2.1 Forebygging og håndtering av trakassering, krenkelser og overgrep

Den norske kirke har hatt et systematisk arbeide på dette feltet de siste 20 årene og det har skjedd og skjer stadig en utvikling av feltet. Målet er å forebygge at det skjer uønskede hendelser og å ha en god og sakssvarende håndtering av eventuelle saker. Samarbeidsrådet for overgrepssproblematikk er et pådriver- og koordineringsorgan innen KR, og Kirkelig Ressurssenter en viktig samarbeidspartner. Nytt for 2017 er at det har kommet på plass nye varslingsrutiner for rettssubjektet Den norske kirke. #metoo har hatt mye oppmerksomhet i offentligheten i 2017. Det har ikke vært observert noen økning i henvendelser i kirke eller organisasjon denne tiden. En mulig tolkning av dette er at det systematiske arbeidet over tid har gitt rom for å komme med fortellingene tidligere. Det er likevel all grunn til å ha oppmerksomhet på feltet og arbeide med holdninger, roller og makt, gode strukturer og rutiner og en vedvarende etisk debatt.

G. Likestilling

Den norske kirke arbeider systematisk for å fremme likestilling og hindre diskriminering når det gjelder kjønn, funksjonsevne, etnisitet og seksuell orientering. Dette gjøres bl.a. ved tilrettelegging av arbeidsplasser for ansatte med nedsatt funksjonsevne, slik det er formulert i et av IA-målene: «Høy bevissthet og kompetanse hos ledere på deres ansvar for å følge opp ansatte med nedsatt funksjonsevne». Kirkerådet vedtok i 2015 «Strategiplan for likestilling mellom kjønn i Den norske kirke 2015-2023». Her understrekes det at kirken som arbeidsgiver har et særlig ansvar for å motvirke diskriminering, fremme likestilling samt forebygge og forhindre trakassering.

Her kan nevnes at Bispemøtet har nedsatt en arbeidsgruppe med mandat om å utvikle tiltak som kan heve kompetansen på LHBT-spørsmål i Den norske kirke. Arbeidsgruppen leverte sin sluttrapport til Bispemøtet i februar 2018.

Presteskapet

For første gang er andel menn og andel kvinner i bispekollegiet 50 %. Et mål om kjønnsbalanse er nådd 25 år etter at Norges første kvinnelige biskop ble utnevnt i 1993.

Kvinneandelen totalt blant biskoper og proster er også svakt økende fra 28 % i 2015 til 32 % i 2017. Sør-Hålogaland utmerker seg med 62 % kvinneandel, etterfulgt av Borg med 44 % og Tunsberg med 40%. Lavest ligger Bjørgvin med 18 %, og Stavanger og Agder og Telemark med 22 %. 2017 var det første året med kvinnelige proster i alle bispedømmer.

Kvinneandelen i presteskapet har en liten økning de siste tre år fra 31 til 33 %. Høyest andel har Oslo med 46 %, etterfulgt av Nidaros og Hamar med 40 %. Bispedømmene med lavest kvinneandel blant prestene er Stavanger og Bjørgvin.

Tabell 31: Kvinneandel søknader og tilsettinger

Bispedømme	Søknader			Tilsettinger		
	Antall søknader	Herav fra kvinner	%andel kvinner	Antall tilsettinger	Herav kvinner	%andel kvinner
Agder og Telemark	66	26	39,4 %	10	6	60 %
Bjørgvin	56	25	44,6 %	12	6	50 %
Borg	126	58	46 %	16	8	50 %
Hamar	53	28	52,8 %	17	5	29,4 %
Møre	26	8	30,8 %	9	4	44,4 %
Nidaros	50	29	58 %	11	3	27,3 %
Nord-Hålogaland	21	6	28,6 %	3	1	33,3 %
Oslo	80	41	51,3 %	8	3	37,5 %
Stavanger	62	17	27,4 %	11	4	36,4 %
Sør-Hålogaland	52	18	34,6 %	11	6	54,5 %
Tunsberg	52	25	48,1 %	8	5	62,5 %
Totalt	644	281	43,6 %	116	51	44 %

Kilde: Bispedømmerådene

Kvinneandel i antall søknader har økt med ca 10 % fra 2016 til 2017. Kvinneandel i tilsetninger 2017 er 44 % og er dermed lik andelen kvinnelige søkere.

Administrasjon

Prosentandelen kvinner totalt på bispedømmekontorene er temmelig stabilt, 54 % i 2017, og i Kirkerådet 52 %. Andelen kvinner er høyest blant konsulenter med hhv 79 og 80 %.

Rådgivergruppen ligger på 53 og 47 %, mens kvinneandelen blant ledere ved bispedømmekontorene er nede i 38 %. I Kirkerådets ledergruppe var det i 2017 ni medlemmer, hvorav fire var kvinner.

Sykefravær og foreldrepermisjon

Som omtalt i del F.1 viser tabell 30 at sykefraværet både i presteskap og administrasjon er betydelig høyere blant kvinner enn blant menn. Sammenlignet med sykefraværet for offentlig sektor for øvrig, ligger Den norske kirke noe lavere for begge kjønn. Vi ser også at fraværet er noe høyere blant kvinner i presteskabet sammenlignet med administrasjon. Bispedømmekontorene og Kirkerådet har til enhver tid god oversikt og tett oppfølging av sykemeldte.

Oversikt over uttak av foreldrepermisjon i 2017 viser at det er tatt ut 5047 dagsverk i hele virksomheten. Dette gir et totalt prosentvis uttak av foreldrepermisjon på 1,5 %. Fordelingen av permisjonsuttak blant kjønnene gir 3,2 % (3864 timer) av alle dagsverk utført av kvinner og 0,6 % (1183) av alle dagsverk utført av menn.

Kvinnens gjennomsnittslønn i % av menns

Tabell 32: Kvinnens lønn som % av menns, presteskabet

	Prost	Sokneprest	Kapellan	Andre	Totalt
Agder og Telemark	100 %	98 %	100 %	103 %	97 %
Bjørgvin	93 %	97 %	99 %	96 %	95 %
Borg	93 %	99 %	98 %	93 %	96 %
Hamar	92 %	98 %	92 %	99 %	95 %
Møre	101 %	96 %	96 %	101 %	97 %
Nidaros	106 %	98 %	99 %	99 %	97 %
Nord-Hålogaland	100 %	102 %	100 %	92 %	98 %
Oslo	106 %	98 %	102 %	96 %	97 %
Stavanger	102 %	100 %	99 %	98 %	99 %
Sør-Hålogaland	101 %	97 %	106 %	99 %	102 %
Tunsberg	97 %	98 %	95 %	97 %	98 %
Totalt	98 %	98 %	99 %	97 %	97 %

Kilde: Kirkerådet

Tabell 33: Kvinners lønn som % av menns, administrasjon

	Ledere	Rådgivere	Konsulenter	Totalt
Agder og Telemark		91 %		79 %
Bjergvin	90 %	93 %		88 %
Borg	92 %	96 %		85 %
Hamar	0 %	102 %		81 %
Møre	83 %	102 %		99 %
Nidaros	122 %	99 %	101 %	100 %
Nord-Hålogaland	91 %	92 %		85 %
Oslo	109 %	97 %		105 %
Stavanger	120 %	100 %		93 %
Sør-Hålogaland		86 %		80 %
Tunsberg	82 %	100 %		98 %
Kirkerådet	89 %	95 %	84 %	93 %
Totalt	97 %	96 %	95 %	91 %

Kilde: Kirkerådet

Det er ikke identifisert forskjeller i gjennomsnittslønnen for kvinner og menn som skyldes kjønn. Forskjeller skyldes i hovedsak ansiennitet og alder, og ulik praktisering og bruk av stillingskoder. Da flere virksomheter ble slått sammen 1. januar 2017 var det samtidig en fusjon mellom til dels ulike virksomheter. Arbeid med nasjonal lønnspolitikk i virksomheten og mer kontakt og samarbeid mellom enhetene gir større mulighet for felles kulturbygging.

Del V. Kirkens rolle i et mangfoldig samfunn

Mens 2016 var preget av grundige forberedelser for et tydeligere skille mellom stat og kirke, ble 2017 et år i reformasjonens tegn: Både ved markeringen av at det var 500 år siden Martin Luther spikret opp sine teser på kirkedøren, og ved at Den norske kirke ble et selvstendig rettssubjekt.

Store tema fra 2017 vil følge med og også prege tiden som kommer: Hva skal være Den norske kirkes plass i et stadig mer mangfoldig samfunn? Religionsfrihet og likebehandling av tros- og livssynssamfunn vil fortsatt være sentrale stikkord – sammen med hensynet til kirkens selvstendighet og særstilling i et flerreligiøst samfunn.

Etter rekordutmeldingen i 2016, har utmeldingstallene stabilisert seg på et langt lavere nivå. Det er ikke en masseflukt fra kirken. Det kan se ut som at flertallet av kirkens medlemmer vil tilhøre kirken, selv om de ikke er aktive deltakere. Samtidig er det færre av medlemmene som bærer sine barn til dåp, og søkningen til flere kirkelige stillinger er også urovekkende lave. Disse utfordringene vil stå helt sentralt i arbeidet fremover.

Det siste året er det kommet opp en debatt rundt finansieringen av kirkens virksomhet. Den norske kirke ønsker at grunntanken i dagens finansieringsordning blir videreført. Parallelt vil det være vesentlig at kirken selv fortsetter arbeidet med å effektivisere og prioritere. Å intensivere arbeidet med å se på all ressursbruk samlet, for å få maksimal effekt ut av ressursene, vil være vesentlig. Samtidig – de offentlige bevilgningene vil ikke være tilstrekkelige for alt det arbeidet Den norske kirke har visjoner for å virkeliggjøre i fremtiden. Det vil derfor være nødvendig å utvikle ulike former for egenfinansiering i kirken.

Del VI. Årsberetning og resultatregnskap

ÅRSBERETNING 2017 FOR RETTSSUBJEKTET DEN NORSKE KIRKE

OM VIRKSOMHETEN

Rettssubjektet Den norske kirke (Dnk) omfatter den tidligere statlige virksomheten av trossamfunnet Den norske kirke. Fra 1. januar 2017 ble følgende enheter: 11 bispedømmer, Kirkerådet, Bispemøtet, Svalbard kirke og Kirkelig utdanningscenter i Nord (KUN) med ca 1600 ansatte i hele Norge og på Svalbard i tillegg til noen eiendeler skilt ut fra staten og overført til rettssubjektet Dnk som ble virksom fra samme dag. Det følger av Kirkelovens § 25 at «Kirkerådet har ansvaret for at økonomiforvaltningen og økonomistyringen av de midlene som Kirkemøtet disponerer, er forsvarlig. Kirkerådet fastsetter regnskapet. For regnskapet gjelder regnskapsloven om ikke departementet har fastsatt andre bestemmelser i forskrift. Kirkerådet skal ha en daglig leder av virksomheten.» Kulturdepartementet har i tillegg fastsatt «Forskrift om rekneskapsføring av pensjonsutgifter for Den norske kyrkja (rettssubjektet Den norske kyrkja)».

Den kirkehistoriske forvaltningsreformen flyttet arbeidsgiveransvaret for alle kirkens statsansatte til det nyopprettede rettssubjekt og med Kirkerådet som styre og med Kirkemøtet som det øverste representative og besluttede organet for Den norske kirke på nasjonalt nivå.

Formålet med rammebevilgningen fra Kulturdepartementet er å støtte opp under Den norske kirke som folkekirke i samsvar med Grunnloven § 16. I Prop. S 1 (2016–2017) er det ut fra dette gitt følgende retningsgivende mål for anvendelsen av bevilgningen:

- Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankret kirke.
- Den norske kirke skal ha en oppslutning som bekrefter dens karakter som folkekirke.
- Den norske kirke skal formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby trosopplæring til alle dømte barn.
- Den norske kirke skal være organisert i samsvar med demokratiske prinsipper og verdier.

Ved utgangen av 2017 hadde Den norske kirke 3 884 652 medlemmer og tilhørige, hvorav 3 740 920 er bosatt i Norge. Dette utgjør 71 prosent av den norske befolkningen. Dnk skal sørge for prestetjeneste til alle 1 204 sokn, i tillegg kommer det syv døvemenigheter, Bymenigheten Sandnes, Saemien Åålmege og Svalbard kirke. Døvemenigheten er eget prosti. Dnk skal også forvalte medlemsregister, gi faglig og økonomisk støtte til trosopplæring og annen trosformidling og diakonalt arbeid, samt ivareta det kirkelige demokrati som sine hovedaktiviteter. Det er ved utgangen av 2017 totalt 1443 faste årsverk i Dnk, hvorav 1 207 er prester og 236 er ansatte i fag- og administrative stillinger.

I Statsbudsjettet for 2018 er det bevilget tilskudd til Dnk som tilsvarer et aktivitetsnivå tilsvarende som i 2017. Kirkerådet fordeler tilskuddet videre til fellesoppgaver som utføres i regi av Kirkerådet og bispedømmerådene. Tilskuddet har i sin helhet gått til finansiering av virksomheten og videreformidling av tilskudd til eksterne mottakere i sokn, fellesråd eller andre i tråd med vedtak og avtaler.

De 11 bispedømmene har hvert sitt kontor, med hver sin stiftsdirektør som daglig leder. Bispedømmekontorene ligger i Fredrikstad, Oslo, Hamar, Tønsberg, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Molde, Trondheim, Bodø og Tromsø. Kirkerådet har sin virksomhet i Oslo, mens avdeling for samisk kirkelig er lokalisert i Tromsø. KUN er lokalisert i Tromsø, og Svalbard kirke er lokalisert på Svalbard.

I 2017 var den administrative driften preget av virksomhetsoverdragelsen, overflytting til nye systemer og rutiner for alle ansatte, felles arkiverings-, budsjetterings- og rapporteringssystemer.

Ledelsen kjenner ikke til noen forhold av viktighet for å bedømme organisasjonens stilling og resultat som ikke fremgår av regnskapet og balansen med noter. Det er heller ikke etter regnskapsperiodens utgang intrådt forhold som etter ledelsens syn har betydning ved bedømmelse av regnskapet.

RISIKO OG RISIKOSTYRING

Ulike deler av Dnk sin virksomhet er utsatt for ulik grad av risiko. Dette gjelder både risikostyring for Dnk og finansiell risiko.

RISIKOSTYRING I DNK

Dnk er avhengig av et godt omdømme for sikre troverdighet og opprettholde tillit blant medlemmene i Den norske kirke, lovgivende og bevilgende myndigheter, i samfunnet og for å sikre fremtidig rekruttering.

For den samlede driften og for større prosjekter blir det gjort egne risikoanalyser som ligger til grunn for planlegging og risikostyring. I «Prosjekt 2017», prosjektnavn for virksomhetsoverdragelsen, var risikostyring avgjørende for å få en tilfredsstillende virksomhetsoverdragelse til rett tid og innenfor budsjett.

For 2018 er det gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse) av hele Dnk sin drift. Det blir gjort på fem områder: Økonomiske rammer, kapitalforvaltning og likviditetsstyring, Internkontroll og økonomiforvaltning, HMS og arbeidsgiver, Plan- og måloppnåelse, og Personvern. ROS-analysen er behandlet av Kirkerådet i januar 2018.

Det jobbes kontinuerlig med å redusere risiko for økonomiske misligheter. Kirkemøtet har etablert Kontrollutvalg og internrevisjon etableres i 2018. Sammen med etablerte rutiner for forebygging, vurderes risikoen som lav.

FINANSIELL RISIKO

Dnk er i tett dialog med bevilgende myndigheter for å sikre tilstrekkelig driftskapital og tilfredsstillende likviditet. Det har vært nødvendig å ha stram økonomistyring og en viss grad av risikokapital i budsjettene for å redusere risiko gjennom 2017. Dnk har i 2017 plassert kapital hovedsakelig i bank og i pengemarked. Risiko for økonomisk tap i bank er vurdert som lav, og den er ytterligere redusert ved å plassere deler i pengemarked. Dette er plasseringer som gir lavere forventet avkastning enn alternativ plassering i mer risikofylte aktivaklasser. Kirkerådet vedtok en mer offensiv investeringsstrategi i januar 2018.

ÅRSREGNSKAPET

Dnk skal i tråd med Kirkelovens § 25 føre regnskap etter Regnskapslovens regler for øvrige foretak, men med unntak for føring av pensjonsordning. Unntaket er hjemlet i egen forskrift.

Siden Dnk ble etablert per 1. januar 2017, er 2017 det første regnskapsåret for Dnk.

Tidligere år har hver av de tidligere statlige virksomhetene som nå inngår i Dnk, rapportert regnskap etter kontantprinsippet i staten. Det foreligger derfor ikke sammenlignbart regnskap for foregående år.

RESULTAT

Dnk mottar det vesentligste av tilskudd til driften fra Kulturdepartementet. I tillegg mottar Dnk noe tilskudd fra Justisdepartementet. Øvrige tilskudd mottas fra Opplysningsvesenets fond og andre offentlige virksomheter.

Midlene går til å dekke kostnader i de tre tilskuddsgruppene som følger av Kirkemøtets budsjettreglement: Gruppe 1 Den norske kirke, Gruppe 2 Internasjonale og økumeniske organisasjoner, Gruppe 3 Andre institusjoner og kirkelige formål.

Om lag 75 prosent av tilskuddet tildeles egen virksomhet for å dekke lønns- og driftskostnader, og om lag 25 prosent er tilskudd som videreformidles til eksterne mottakere.

Samlede inntekter for Den norske kirke ble i 2017 kr 2 098,9 mill hvorav kr 2 076,1 mill er knyttet til tilskudd og resterende består av andre inntekter. Utbetalte tilskudd utgjorde i 2017 kr 491,3 mill og samlede lønnskostnader kr 1 315,7 mill. Øvrige driftskostnader utgjorde kr 227,8 mill, og netto finansinntekter utgjorde kr 8,7 mill.

I 2017 ble årsresultatet for den norske kirke kr 72,9 mill.

Den norske kirke har i 2017 styrt sitt aktivitetsnivå innenfor tildelte rammer med god margin. Videreføring av mindreforbruk fra hver enhet i 2016 og restriktiv økonomisk styring har gitt et overskudd på kr 72,8 mill. Dette inkluderer en økning i pensjonspremien for 2017 på om lag kr 30 mill over prognose som lå til grunn i 2017.

For 2018 er det allerede vedtatt en økning i tilskudd som gir rom for å videreføre Den norske kirke sitt aktivitetsnivå fra 2017. Det er da ikke tatt høyde for merkostnader knyttet til pensjonspremie inkludert solvenspremie estimert til kr 70 mill. Det vises til nærmere omtale under finansiell risiko.

BALANSE

Ved virksomhetsoverdragelsen pr 1. januar 2017 overtok Dnk eiendeler og forpliktelser knyttet til hver av enhetene. Dette gav en egenkapital i åpningsbalansen for Den norske kirke på kr 128,2 mill inklusive innskutt egenkapital på kr 100 mill. Totalbalansen per 1. januar 2017 var på kr 311,6 mill. Pr 31. desember 2017 er totalkapitalen på kr 510,7 mill hvorav kr 464,0 mill er likvide midler. Investeringsbehovet er lavt, og anleggsmidler utgjør under 10 prosent av totalbalansen ved utgangen av 2017. Dnk har tilfredsstillende likviditet på kort sikt, men er sårbar for vesentlige endringer i tilskudd og driftsaktiviteter.

KONTANTSTRØM

Likviditetsbeholdningen er i 2017 økt med kr 446,6 mill hvorav kr 100 mill gjelder innbetalt egenkapital. Kr 27,8 mill gjelder oppgjør fra staten for overtakelse av netto forpliktelser i åpningsbalansen pr 1. januar 2017. Kr 77,0 mill gjelder årets overskudd korrigert for avskrivninger. Til slutt nevnes kr 241,4 som gjelder øvrige periodiseringer. Vesentlige poster som inngår i øvrige periodiseringer er skyldig feriepenger på kr 125,6 mill og skyldige offentlige avgifter (skattetrekk og arbeidsgiveravgift for 6. termin 2017) på kr 73,2 mill. Av økning i likviditetsbeholdning er kr 225,0 mill plassert i pengemarkedsfond i påvente av Kirkerådets investeringsstrategi.

FORTSATT DRIFT

I henhold til kravene i Regnskapsloven, bekrefter Kirkerådet at det er grunnlag for fortsatt drift. Årsregnskapet er utarbeidet i samsvar med dette.

ARBEIDSMILJØ

Ledelsen har fastsatt mål for HMS-arbeidet. Handlingsplan er utarbeidet på overordnet nivå. Bispedømmerådene er oppfordret til å utarbeide egne handlingsplaner. Arbeidsmiljøutvalg (AMU) er etablert, og det er opprettet regionale AMU (RAMU) i alle bispedømmer og Kirkerådets sekretariat. Det foreligger oversikt over verneområder og verneombud.

Det ble i 2017 ikke rapportert til AMU om skader og alvorlige ulykker. I 2017 ble det etablert rutiner for blant annet for varsling og avvikshåndtering. Rutiner for konflikthåndtering utarbeides i 2018.

Sykefraværet i 2017 var på 4,84 prosent.

YTRE MILJØ

Dnk sin virksomhet er i all hovedsak tjenesteleveranser, og driften har en begrenset forurensende effekt på det ytre miljø. Ved innkjøp legges det vekt på miljøvennlige alternativer der det er mulig. Kirkerådet og åtte av bispedømmene er Miljøfyrtårn-sertifiserte.

DISKRIMINERING

For alle ansatte ligger et generelt krav om medlemskap i Den norske kirke, men det er anledning til å søke om dispensasjon for enkelte stillinger. Ut over dette søkes mangfold både når det gjelder kjønn, etnisk bakgrunn og funksjonsevne.

LIKESTILLING

Likestilling blir tillagt vekt ved rekruttering og avlønning av ledere og medarbeidere i Dnk. Det arbeides løpende med informasjon og bevisstgjøring om aktuell diskrimineringslovgivning. I 2017 var det 37 prosent kvinner og 63 prosent menn blant de tilsatte. Det var 38 prosent kvinner og 62 prosent menn i ledelsen (inkluderer Kirkerådets sekretariat, med direktør, ass.direktør, direktører og seksjonssjefer, stiftsdirektører og avdelingsledere, personalsjefer og økonomisjefer på BDR). Blant biskopene er det 50 prosent kvinner og

50 prosent menn. I Dnk sitt styre, Kirkerådet, er det 9 kvinner og 6 menn, der lederen er kvinne og nestlederen er mann. For mer informasjon om likestillingssituasjonen i Dnk vises til Årsrapport for 2017.

FREMTIDIG UTVIKLING

Det er forventet at Stortinget vil sikre fremtidig forsvarlig drift av Dnk for å oppfylle Grunnlovens § 16. Dnk vil aktivt arbeide med å redusere kostnader og øke inntekter for å kunne oppfylle kirkens oppdrag. For å redusere kostnader, igangsatte Kirkerådet et effektiviseringsutvalg for merkantile funksjoner, høsten 2017. Rapporten fra utvalget ferdigstilles og behandles i 2018.

Kirkerådet har i sin plan for 2018 vedtatt en gjennomgang av organisering av fagressurser i Kirkerådets sekretariat og bispedømmerådene. Som ledd i å øke og sikre inntektene på lang sikt vedtok Kirkerådet i januar 2018 investeringsstrategi for Dnk sin kapital samt retningslinjer for samfunnsansvarlig finansforvaltning. Det arbeides også med nye fremtidige inntekter.

Oslo 16. mars 2018

Kristin Gunleiksrud Raaum
Leder

Harald Hegstad
Nestleder

Lef Christian Mæland Andersen
Kirkerådsmedlem

Karin-Elin Berg
Kirkerådsmedlem

Kjersti Brakestad Boge
Kirkerådsmedlem

Ole Kristian Bonden
Kirkerådsmedlem

Helga Haugland Byfuglien
Kirkerådsmedlem

Anne Berit Løvstad Evang
Kirkerådsmedlem

Anne Jorid Gjerten
Kirkerådsmedlem

Agnes Sofie Gjeset
Kirkerådsmedlem

Linn Strømme Hummelvoll
Kirkerådsmedlem

Olav Myklebust
Kirkerådsmedlem

Jan Olav Olsen
Kirkerådsmedlem

Kari Helene Skog
Kirkerådsmedlem

Gunnar Winther
Kirkerådsmedlem

Jens-Petter Johnsen
Direktør

RESULTATREGNSKAP

DEN NORSKE KIRKE

Beløp i 1000 kroner	Note	31.12.2017
DRIFTSINNEKTER OG DRIFTSKOSTNADER		
Mottatt tilskudd	1	2 076 128
Annen driftsinntekt	1	22 824
Sum driftsinntekter		2 098 952
Utbetalt tilskudd	2	491 283
Varer for vidersalg		528
Lønnskostnad	3, 4	1 315 701
Avskrivning av driftsmidler og immaterielle eiendeler	5	4 538
Annen driftskostnad	3, 6, 10	222 708
Sum driftskostnader		2 034 758
Driftsresultat		64 194
Finansinntekter	7	8 733
Finanskostnader	7	52
Resultat av finansposter		8 682
Ordinært resultat		72 876
Årsresultat		72 876
OVERFØRINGER		
Avsatt til annen egenkapital	13	72 876
Sum overføringer		72 876

BALANSE

DEN NORSKE KIRKE

Beløp i 1000 kroner	Note	31.12.2017	01.01.2017
EIENDELER			
ANLEGGSMIDLER			
IMMATERIELLE EIENDELER			
Medlemsregister/kirkebok	5	11 032	11 774
Sum immaterielle eiendeler		11 032	11 774
VARIGE DRIFTSMIDLER			
Leilighet	5	1 200	1 200
Driftsløsøre, inventar o.a. utstyr	5	9 322	11 313
Sum varige driftsmidler		10 522	12 513
FINANSIELLE ANLEGGSMIDLER			
Investeringer i aksjer og andeler	8	25 224	25 224
Sum finansielle anleggsmidler		25 224	25 224
Sum anleggsmidler		46 778	49 511
OMLØPSMIDLER			
FORDRINGER			
Kundefordringer	10	3 476	2 721
Fordring Staten	9	0	248 518
Andre kortsiktige fordringer	9	8 882	5 924
Sum fordringer		12 358	257 164
INVESTERINGER			
Andre finansielle instrumenter	11	225 000	0
Sum investeringer		225 000	0
Bankinnskudd, kontanter o.l.	12	226 592	4 974
Sum omløpsmidler		463 950	262 137
Sum eiendeler		510 728	311 648

BALANSE

DEN NORSKE KIRKE

Beløp i 1000 kroner	Note	31.12.2017	01.01.2017
EGENKAPITAL OG GJELD			
EGENKAPITAL			
INNSKUTT EGENKAPITAL			
Bunden kapital	13	25 100	25 100
Annen innskutt egenkapital	13	100 000	100 000
Sum innskutt egenkapital		125 100	125 100
OPPTJENT EGENKAPITAL			
Annen egenkapital	13	75 994	3 117
Sum opptjent egenkapital		75 994	3 117
Sum egenkapital		201 094	128 217
GJELD			
KORTSIKTIG GJELD			
Leverandørgjeld		26 768	38
Skyldig offentlige avgifter		73 311	90
Annen kortsiktig gjeld	9	209 556	183 303
Sum kortsiktig gjeld		309 635	183 431
Sum gjeld		309 635	183 431
Sum egenkapital og gjeld		510 728	311 648

BALANSE

DEN NORSKE KIRKE

Oslo, 16.03.2018

Styret i Den norske kirke

Kristin Gunleiksrud Råaum
Leder

Harald Hegstad
Nestleder

Leif Christian Mæland Andersen
Kirkerådsmedlem

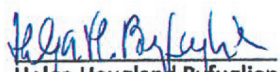
Karin-Elin Berg
Kirkerådsmedlem

Kjersti Brakestad Boge
Kirkerådsmedlem

Ole Kristian Bonden
Kirkerådsmedlem

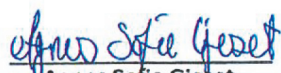
Helga Haugland Byfuglien
Kirkerådsmedlem

Anne Berit Løvstad Evang
Kirkerådsmedlem

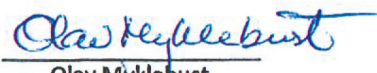
Anne Jorid Gjertsen
Kirkerådsmedlem

Agnes Sofie Gjeset
Kirkerådsmedlem

Linn Strømme Hummelvoll
Kirkerådsmedlem

Olav Myklebust
Kirkerådsmedlem

Jan Olav Olisen
Kirkerådsmedlem

for Kari Helene Skog
Kirkerådsmedlem

Gunnar Winther
Kirkerådsmedlem

Jens-Petter Johnsen
Direktør

INDIREKTE KONTANTSTRØM

DEN NORSKE KIRKE

Beløp i 1000 kroner	Note	2017
KONTANTSTRØMMER FRA OPERASJONELLE AKTIVITETER		
Resultat		72 876
Ordinære avskrivninger		4 538
Endring i kundefordringer		-755
Endring i leverandørgjeld		26 730
Endring i andre tidsavgrensingsposter		345 034
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter		448 423
KONTANTSTRØMMER FRA INVESTERINGSAKTIVITETER		
Utbetalinger ved kjøp av varige driftsmidler		-1 805
Utbetalinger ved kjøp av andre investeringer		-225 000
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter		-226 805
Netto endring i kontanter og kontantekvivalenter		221 618
Beh. av kont. og kontantekvivalenter ved per. begynnelse		4 974
Beh. av kont. og kontantekvivalenter ved per. slutt		226 592

REGELVERK

Årsregnskapet for Den norske kirke (Dnk) er satt opp i samsvar med regnskapslovens bestemmelser og god regnskapsskikk. I medhold av kirkeloven § 25 fjerde ledd har kulturdepartementet gjort unntak fra regnskapslovens bestemmelser om regnskapsføring av pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader. Det er i forskrift fastsatt at Dnk sine pensjonsforpliktelser ikke skal føres i balansen, men utførlig opplyses om i note for å sikre relevant og nødvendig informasjon til regnskapsbrukere. Dnk er ikke skattepliktig.

OMORGANISERING

Den 1. januar 2017 ble 14 statlige enheter knyttet til trossamfunnet Den norske kirke skilt ut fra staten og overført til rettssubjektet Dnk. Det vises til nærmere omtale i årsberetningen.

Som ledd i omorganiseringen ble også eiendeler og gjeld knyttet til de statlige enhetene overført til rettssubjektet Dnk. Før omorganiseringen utarbeidet hver enhet selvstendige regnskap etter kontantprinsippet. Regnskapsåret 2017 er første regnskapsår hvor det utarbeides et samlet årsregnskap for rettssubjektet Dnk og hvor regnskapsprinsippet legges til grunn.

ÅPNINGSBALANSEN

Åpningsbalansen per 01.01.2017 er satt opp etter regnskapslovens regler med dertil periodisering av inntekter og kostnader. Markedsverdi er lagt til grunn der bokført verdi ikke er representativt. Regnskapsåret 2017 er rettssubjektet Dnk sitt første driftsår. Årsregnskapet viser derfor ikke sammenlignbare tall.

BRUK AV ESTIMATER

Områder som i stor grad inneholder skjønsmessige vurderinger, forutsetninger eller estimater som er vesentlige for årsregnskapet, er beskrevet i note. Det er i begrenset omfang benyttet estimater og forutsetninger ved utarbeidelse av årsregnskapet for Dnk

INNETEKTER

Inntekter består i det vesentligste av tilskudd fra staten, samt noe tilskudd fra andre virksomheter. Tilskuddene inntektsføres på vedtakstidspunktet eller ved oppfyllelse av andre vilkår gitt i vedtak til tilskuddene.

Øvrige inntekter består av salg av varer og tjenester, leieinntekter, gaver etc. Inntektsføring skjer på leveransetidspunkte .

LEASING

Foretaket har kun operasjonell leasing. Leasingutgifter kostnadsføres løpende som driftskostnad.

KLASSIFISERING OG VURDERING AV ANLEGGSMIDLER

Anleggsmidler omfatter eiendeler bestemt til varig eie og bruk.

Anleggsmidler er vurdert til anskaffelseskost, fratrukket avskrivninger og eventuelle nedskrivninger. Varige driftsmidler balanseføres og avskrives over driftsmidlets økonomiske levetid.

Vedlikehold av driftsmidler kostnadsføres løpende under driftskostnader, mens påkostninger eller forbedringer tillegges driftsmidlets kostpris og avskrives i takt med driftsmidlet. Varige driftsmidler nedskrives til gjenvinnbart beløp ved verdifall som forventes ikke å være forbigående. Det er ikke foretatt nedskrivninger av varige driftsmidler.

KLASSIFISERING OG VURDERING AV OMLØPSMIDLER

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter normalt poster som forfaller til betaling innen ett år etter balansedagen.

Omløpsmidler vurderes til laveste verdi av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på transaksjonstidspunktet.

FORDRINGER

Kundefordringer og andre fordringer oppføres til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av en individuell vurdering av de enkelte fordringene. Det gjøres i tillegg vurdering av behovet for en generell tapsavsetning.

PENSJONER - YTELSESDORDNING

Dnk har pensjonsforpliktelser finansiert med sikrede ordninger.

Det er i forskrift fastsatt av Kulturdepartementet den 4. oktober 2016 gitt fritak for bokføring av pensjonsforpliktelser for Dnk. Krav til noteopplysninger er opprettholdt og skal utarbeides i tråd med Norsk Regnskapsstandard 6 om pensjonskostnader. Pensjonsforpliktelsen og estimert pensjonskostnad iht aktuarberegningen framgår av note. Bokført pensjonskostnad svarer til betalt pensjonspremie og er klassifisert som lønnskostnader.

AKSJER OG ANDELER

Aksjer og andeler vurdert som omløpsmidler vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi på balansedagen. Mottatt utbytte og andre utdelinger fra selskapene inntektsføres som finansinntekt.

BETINGEDE UTFALL

Betingede utfall regnskapsføres når kostnaden anses sannsynlig og utfallet kan estimeres.

KONTANTSTRØMOPPSTILLING

Kontantstrømoppstillingen er utarbeidet etter den indirekte metoden. Kontanter og kontantekvivalenter omfatter kontanter og bankinnskudd.

NOTER

Beløp i notene er alle oppgitt i 1000 kroner.

Note 1 Driftsinntekter

Mottatt tilskudd:	2017
Tilskudd fra statlige virksomheter	2 065 737
Tilskudd fra fylker og kommuner	6 165
Tilskudd fra organisasjoner og stiftelser	4 226
Sum mottatt tilskudd	2 076 128
Annen driftsinntekt:	
Varesalg	2 391
Tjenestesalg	16 376
Leieinntekter m.m.	1 462
Andre inntekter	2 596
Sum annen driftsinntekt	22 824

Note 2 Utbetalte tilskudd

Dnk har i 2017 utbetalt tilskudd kr 491 283' til ulike formål. Av dette utgjør 89,5 % tildelinger til samtlige fellesråd og sokn over hele landet. Tilskudd til fellesråd og sokn gis ut fra gitte fordelingsnøkler. 5,2 % av utbetalt tilskudd tildeles domkirkene og andre eksterne enheter. Resterende 5,3 % av utbetalt tilskudd gis til eksterne enheter etter søknader og andre avtaler.

Utbetalte tilskudd:	2017
Trosopplæring	302 930
Diakoni	51 997
Undervisning	83 172
Kirkemusikk	1 811
Domkirker	5 000
Internasjonale økumeniske organisasjoner	9 393
Andre institusjoner og kirkelige formål	20 355
Opplysningsvesenets fond	6 822
Andre ideelle formål	9 804
Sum utbetalte tilskudd	491 283

Note 3 Lønnskostnader og ytelser, godtgjørelser til direktør, styret og revisor

Lønnskostnader	2017
Lønninger	1 000 379
Arbeidsgiveravgift	144 238
Pensjonskostnader	154 917
Andre ytelser	16 167
Sum lønnskostnader	1 315 701

Den norske kirke har i 2017 1628 årsverk.

Ytelser til ledende personer	Direktør	Styret
Lønn	1 125	5 047
Pensjonskostnader	0	2 690
Annen godtgjørelse	0	0
Sum ytelser til ledende personer	1 125	7 737

Det er ikke inngått avtale om etterlønn, bonuser, lån, sikkerhetsstillelse o.l. til fordel for direktør eller styremedlemmer. Direktør er medlem av Dnk sin pensjonsordning. På grunn av alder er pensjonsopptjening fullt ut innbetalt tidligere år.

REVISOR

Kostnadsført revisjonshonorar inkludert MVA for 2017 utgjør kr 188'.
I tillegg kommer honorar for andre tjenester inkludert MVA med kr 1 441'.

Note 4 Ytelsespensjon

Den norske kirke (Dnk) er unntatt kravet om å balanseføre sikrede pensjonsforpliktelser. Det vises til prinsippnote.

Dnk har ytelsespensjonsordning for sine ansatte gjennom Statens pensjonskasse.

Per 31.12.2017 var 1 724 personer knyttet til ordningen, av dette var 1 638 personer ansatt og 86 personer var pensjonister. Ordningen omfatter alderspensjon fra fylte 67 år og løper livsvarig. Ordningen inkluderer også uføre-, etterlatte- og barnepensjon.

Aktuarberegningen fra aktuarseksjonen i Statens pensjonskasse med forutsetninger per september 2017 er lagt til grunn for presentasjon av Dnk sin pensjonsforpliktelse.

Pensjonskostnader i note 3 utgjør innbetalt premie og avviker derfor fra pensjonskostnader i aktuarbergingen.

Beregning av årets pensjonskostnad:	2017
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	108 857
Arbeidsgiveravgift	13 796
Årets pensjonsopptjening	122 653
Rentekostnad på pensjonsforpliktelsene	49 222
Forventet avkastning på pensjonsmidlene	-63 982
Årets finansposter	-14 760
Sum årets pensjonskostnad i resultatregnskapet	107 893
Administrasjonskostnader	3 750
Årets pensjonskostnad inkl. adm.kostnad	111 643
Sum årets pensjonskostnader	111 643
Netto pensjonsforpliktelse ved årets slutt	2017
Pensjonsforpliktelse	2 364 674
Pensjonsmidler	-1 733 082
Netto pensjonsforpliktelse	631 592
Arbeidsgiveravgift av netto pensjonsforpliktelse	89 054
Netto pensjonsforpliktelse inkl. AGA	720 647

Endringer i pensjonsforpliktelse	2017
Pensjonsforpliktelse ved årets begynnelse	2 147 209
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	108 857
Pensjonsutbetalinger	-14 240
Rentekostnad	49 222
Aktuarmessig gevinst (tap) økonomiske forutsetninger	73 626
Endring i pensjonsforpliktelse ved årets slutt	2 364 674

Endringer i pensjonsmidler	2017
Pensjonsmidler ved årets begynnelse	1 530 000
Administrasjonskostnader	-3 750
Pensjonsutbetalinger	-14 240
Innbetalinger	157 090
Renteinntekt på pensjonsmidler	63 982
Aktuarmessig gevinst (tap) økonomiske forutsetninger	0
Endring i pensjonsmidler ved årets slutt	1 733 082

Økonomiske forutsetninger	01.01.2017	31.12.2017
Diskonteringsrente	2,30%	2,30%
Forventet avkastning på pensjonsmidler	4,00%	4,00%
Årlig lønnsvekst	2,50%	2,50%
Årlig forventet regulering av alders- og etterlattepensjon over 67 år under utbetaling	1,50%	1,50%
Årlig forventet G-regulering, regulering av AFP, uføre- og etterlattepensjoner under 67 år	3,50%	3,50%

Demografiske data	01.01.2017	31.12.2017
Antall yrkesaktive	1 686	1 638
Gjennomsnittsalder - yrkesaktive	51	51
Sum pensjonsgrunnlag	1 008 263	1 003 539
Gjennomsnittlig lønn	598	613
Antall pensjonister	38	86
Antall oppsatte	0	0

Note 5 Anleggsmidler

	Medlemsregister/ Kirkebok	Driftsløsøre, inventar o.a. utsyr	Leilighet	Sum varige driftsmidler
Anskaffelseskost 01.01.2017	11 774	11 313	1 200	24 287
Tilgang	1 678	127	0	1 805
Avgang	0	0	0	0
Anskaffelseskost 31.12.2017	13 452	11 440	1 200	26 092
Akkumulerte avskrivninger	2 420	2 118	0	4 538
Bokført verdi per 31.12.2017	11 032	9 322	1 200	21 554
Årets avskrivninger	2 420	2 118	0	4 538
Avskrivingssatser	20 %	10-30%	0 %	

Note 6 Spesifikasjon av annen driftskostnad

	2017
Tjenestereiser m.m.	53 794
Kjøp av tjenester	47 795
Informasjon og kommunikasjonsteknologi	40 840
Leie lokaler og utstyr	32 208
Kurs og seminar	18 265
Driftsmateriell m.m.	12 536
Oppvarming, renhold og renovasjon	3 098
Kontingenter	1 880
Vedlikehold	1 709
Honorarer for revisjon og andre tjenester	1 628
Andre driftskostnader	8 955
Sum annen driftskostnad	222 708

Andre driftskostnader består i hovedsak av telefonkostnader, reklame, forsikringer, representasjon, gaver og tapsavsetning fordringer.

Note 7 Spesifikasjon av finansposter

Finansinntekter	2017
Renteinntekt	8 729
Finansinntekt (agio)	4
Sum finansinntekter	8 733
Finanskostnader	2017
Rentekostnad	24
Finanskostnad (disagio)	28
Sum finanskostnader	52

Note 8 Langsiktige verdipapirer

	Anskaffelses kost	Balanseført verdi
Anleggsmidler		
Skrim Vann og Avløpsselskap AS: 1 aksje, 0,082% eierandel	12	12
Regionalt pilegrimssenter Stiklestad AS: 25 aksjer, 7,69% eierandel	13	13
Kirkepartner IKT A/S: 819 aksjer, 18,2% eierandel	100	100
Den norske kirkes landsfond	25 100	25 100
Sum langsiktige verdipapirer	25 224	25 224

Midlene til Den norske kirkes landsfond forvaltes av Alfred Berg Kapitalforvaltning med fordeling på aksjefond, rentefond og pengemarkedsfond. Markedsverdien av Den norske kirkes landsfond per 31.12.2017 er kr 27.709'.

Note 9 Fordringer og gjeld

	31.12.2017	01.01.2017
Kortsiktige fordringer		
Avsetning refusjon sykelønn	2 264	3 247
Forskuddsbetalte kostnader	1 852	20
Annen fordring	4 766	2 657
Fording Staten	0	248 518
Sum kortsiktige fordringer	8 882	254 443

Fordring på staten gjelder innskutt egenkapital og oppgjør for overtakelse av netto forpliktelser i åpningsbalansen.

	31.12.2017	01.01.2017
Kortsiktig gjeld		
Skyldig lønn og feriepenger	150 193	150 961
Skyldig pensjonspremie	28 529	0
Periodisert øremerket tilskudd	816	23 479
Annen gjeld	30 019	8 864
Sum kortsiktig gjeld	209 556	183 303

Note 10 Kundefordringer

	31.12.2017	01.01.2017
Kundefordringer til pålydende	3 476	2 721
Balanseført verdi av kundefordringer 31.12	3 476	2 721
Endring i avsetning til tap	656	0
Realiserte tap	19	0
Sum resultatførte tap på krav	675	0

Kostnadsført tap er klassifisert som annen driftskostnad i regnskapet.

Note 11 Kortsiktige verdipapirer

	Anskaffelses kost	Markeds verdi	Balanseført verdi
Omløpsmidler			
KLP Pengemarked	75 000	75 202	75 000
Storebrand Likviditet	75 000	75 220	75 000
Alfred Berg Pengemarked	75 000	75 182	75 000
Sum kortsiktige verdipapirer	225 000	225 604	225 000

Omløpsmidler er vurdert til laveste anskaffelseskost og virkelig verdi.

Note 12 Bankinnskudd

Innestående midler på skattetrekkskonto (bundne midler) er per 31.12.2017 kr 45 908¹.

Note 13 Egenkapital

	Bunden kapital	Innskutt egenkapital	Annen egenkapital	Sum egenkapital
Innskutt EK ved etablering	25 100	100 000	3 117	128 217
Pr 01.01.2017	25 100	100 000	3 117	128 217
Årets resultat	0	0	72 876	72 876
Pr 31.12.2017	25 100	100 000	75 994	201 094

Note 14 Betingede utfall

Den norske kirke er ikke involvert i rettsvister og saksbehandling vedrørende omtvistede krav, herunder erstatningskrav.

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Til Kirkerådet i Rettssubjektet Den Norske Kirke

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert årsregnskapet for Rettssubjektet Den Norske Kirke som består av balanse per 31. desember 2017, resultatregnskap og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen, og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger.

Etter vår mening er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av selskapets finansielle stilling per 31. desember 2017, og av dets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i avsnittet *Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet*. Vi er uavhengige av selskapet i samsvar med de relevante etiske kravene i Norge knyttet til revisjon slik det kreves i lov og forskrift. Vi har også overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Øvrig informasjon

Øvrig informasjon omfatter informasjon i selskapets årsrapport bortsett fra årsregnskapet og den tilhørende revisjonsberetningen. Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for øvrig informasjon. Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet eller kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den ellers viser seg å inneholde vesentlig feilinformasjon. Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon, er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Ledelsens ansvar for årsregnskapet

Ledelsen er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til selskapets evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet med mindre ledelsen enten har til hensikt å avvikle selskapet eller legge ned virksomheten, eller ikke har noe annet realistisk alternativ.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon. Feilinformasjon kan skyldes misligheter eller feil og er å anse som vesentlig

dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som brukerne foretar på grunnlag av årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- ▶ identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet, enten det skyldes misligheter eller feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll;
- ▶ opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontrollen som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll;
- ▶ vurderer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimaterne og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige;
- ▶ konkluderer vi på om ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen er hensiktsmessig, og, basert på innhentede revisjonsbevis, hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape betydelig tvil om selskapets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det foreligger vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i årsregnskapet. Hvis slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, må vi modifisere vår konklusjon. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet frem til datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapets evne til fortsatt drift ikke lenger er til stede;
- ▶ vurderer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet i årsregnskapet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet gir uttrykk for de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen, tidspunktet for vårt revisjonsarbeid og eventuelle vesentlige funn i vår revisjon, herunder vesentlige svakheter i den interne kontrollen som vi avdekker gjennom vårt arbeid.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til disponering av resultatet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendige i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringskikk i Norge.

Oslo, 21. mars 2018
ERNST & YOUNG AS

Kjetil Andersen
statsautorisert revisor